

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ
З ПЕРШОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ГАЛУЗЕВОГО
СПРЯМУВАННЯ (НІМЕЦЬКА МОВА)”
(для бакалаврів)**

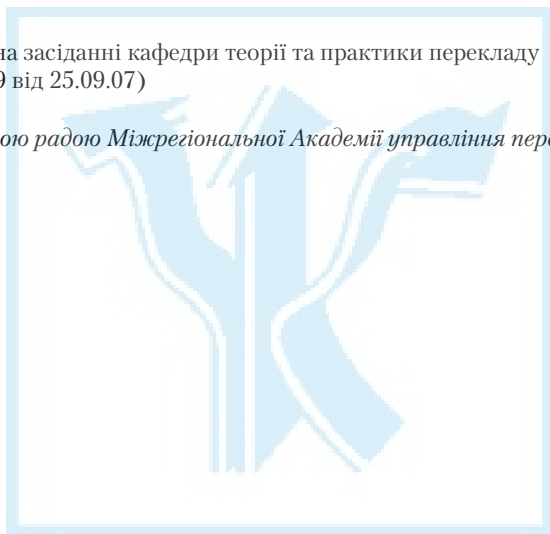
МАУП

Київ 2008

Підготовлено доцентом кафедри теорії та практики перекладу
Н. В. Марченко

Затверджено на засіданні кафедри теорії та практики перекладу
(протокол № 9 від 25.09.07)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Марченко Н. В. Методичні матеріали щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Теорія та практика перекладу з першої іноземної мови галузевого спрямування (німецька мова)” (для бакалаврів). — К.: МАУП, 2008. — 62 с.

Методичні матеріали містять пояснювальну записку, теоретичний курс з дисципліни “Теорія та практика перекладу з першої іноземної мови галузевого спрямування (німецька мова)”, різностильові тексти для самостійного перекладу студентами, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2008

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасний підхід у навчанні повинен спонукати студента отримати знання на найвищому рівні. Цьому сприяють насамперед активні методи опанування знань у процесі освіти та самоосвіти. До функцій викладача входить не лише подача навчального матеріалу, закріплення та його перевірка, а й розвиток творчих здібностей студента, формування його перекладацьких навиків, підготовка до самостійності в прийнятті тих чи інших рішень на професійному рівні. Отже, ознайомлення студентів з додатковою інформацією в позааудиторний час сприяє їх зацікавленості належно підготуватися до іспиту, отримати глибокі знання, аби використати їх на практиці.

Самостійна робота студентів у позааудиторний час при оволодінні теоретичними знаннями з фаху “Теорія та практика перекладу” насамперед допомагає використати їх у перекладі фактичного матеріалу, розібратися в еквівалентності та адекватності перекладу різностильових текстів, допомагає у процесі застосування різних способів та прийомів перекладу на практичних заняттях, окрім того, засвоюючи матеріал на досвіді досвічених перекладачів, студент здобуває теоретичні знання та досвід перекладацької практики ще на студентській лаві.

Отримані теоретичні знання студенти зможуть безпосередньо використовувати на практиці, навіть перекладаючи тексти, які містяться в додатку. Вони зможуть самостійно проаналізувати їх і підібрати формальні та функціональні відповідники, застосувати різні лексичні трансформації, користуючись теоретичним матеріалом.

Практикуються такі форми самостійної роботи: виконання додаткових завдань у процесі перекладу текстів, самоконтроль студентами за допомогою поставлених запитань до лекцій, що формує аналітичне мислення майбутнього перекладача, а також підготовку до майбутньої лекції. У процесі самостійної роботи формуються навички студентів та можлива їх майбутня зацікавленість займатися науковою працею з перекладознавства, поєднуючи практику та теорію, відбувається аналітичний розгляд наукових публікацій, підготовка доповідей та рефератів з фаху.

Курс розрахований на 108 години лекційних, аудиторних та самостійних занять з дисципліни “Теорія і практика перекладу” для студентів-перекладачів 2-го курсу, які вивчають німецьку мову.

ТЕОРЕТИЧНИЙ КУРС
з дисципліни
“ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ
З ПЕРШОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ГАЛУЗЕВОГО
СПРЯМУВАННЯ (НІМЕЦЬКА МОВА)”

Лекція 1

Теорія еквівалентності та адекватності перекладу
Еквіваленти перекладу

Надзвичайно велике значення для побудови будь-якої лінгвістичної теорії мають дослідження у сфері порівняльного вивчення мов. *Компаративістика* (від лат. *comparativus* – порівняльний) – розділ мовознавства, що займається порівняльно-історичним вивченням споріднених мов. Зазвичай ці дослідження стосуються одного аспекту системи будь-якої мови: граматичної побудови, словникового складу, стилістики. Як уже згадувалося, дані порівняльного аналізу можуть бути основним підґрунтям для часткової теорії перекладу. Категорія *загальної теорії перекладу* насамперед узагальнює результати часткової теорії перекладу та вибудовує на логіко-семантичній основі категорії для мов, які перебувають на одному рівні розвитку.

Теорія *закономірних відповідників / еквівалентів* визначає певні параметри, всередині яких може здійснюватися вибір варіантів цих одиниць перекладу. *Теорія еквівалентів перекладу* демонструє загальні закономірності перекладацького процесу, які ґрунтуються на функціональній залежності. У процесі перекладу з однієї мови на іншу потрібно враховувати взаємодію одних і тих же чинників логіко-семантичного порядку для передачі одного й того ж смислового змісту. Наприклад, при письмовому перекладі попереднє прочитання та аналіз тексту дає змогу завчасно визначити характер змісту, стилістичні особливості того іншого тексту, щоб намітити критерії вибору мовних засобів у процесі перекладу. Проте під час аналізу тексту в ньому виділяються такі “одиниці перекладу” (окремі слова, словосполучення або й частини речення), для яких у тій або іншій мові традиційно існують стійкі / сталі відповідники, хоча в будь-якому тексті такі “еквівалентні” відповідники становлять незначну меншість. Набагато більше буде таких “одиниць перекладу”, для передачі яких перекладачеві варто вибирати еквіваленти з величезного арсеналу засобів тієї або іншої мови, проте вибір теж повинен бути обґрунтована-

ним і він не може обмежуватися лише даними двомовного словника. Жоден словник не здатний передбачити всього розмаїття контекстуальних значень, які реалізуються у мовленнєвому потоці, так само як і охопити всі поєднання слів. Тому теорія еквівалентів перекладу може встановлювати лише *функціональні еквіваленти / відповідники*, які враховують залежність передачі певних смислових категорій від взаємодії різних чинників. Цей принцип дійсний як для визначення контекстуальних значень, так і при здійсненні різних лексичних трансформацій. Контекстуальне значення часто визначається шляхом інтерполяції словникових значень. Трансформації підпорядковуються логіко-семантичному принципу з урахуванням стилістичних та експресивних чинників.

Таким чином, у процесі перекладу вибудовуються три категорії відповідників:

- 1) відповідники, які склалися в результаті тотожності позначеного в двох мовах і є результатами взаємодії мовних контактів, називаються **словниковими відповідниками**;
- 2) відповідники неоднозначного слова називаються **варіативними / контекстуальними відповідниками**;
- 3) **всі види перекладацьких трансформацій**.

Між першою категорією та двома наступними існують принципові розбіжності, а саме — словникові відповідники належать до мови, а дві інші категорії — до мовлення. Якщо в процесі перекладу відрізки мовленнєвого потоку піддаються перекладу відповідно до норм мови, на яку перекладають, то словникові відповідники характеризуються своєю сталістю і відносною незалежністю від оточення. Тобто там, де між мовами у процесі їх взаємодії утворилися словникові відповідники, перекладач позбавлений можливості вибирати. Відмова від використання відповідника у певних випадках мовленнєвої ситуації може бути виправдана особливими умовами контексту чи обставин, в яких відбувається та або інша мовленнєва ситуація.

Що ж може бути критерієм правильного вибору засобів досягнення адекватності перекладу? Оскільки критерієм адекватності може бути лише відповідність моменту дійсності, описаного в оригіналі, рівноцінність засобів визначається якщо не тотожністю, то максимальним наближенням отриманого результату стосовно оригіналу. На думку перекладача Якова Йосиповича Рецкера (“Теорія перекладу і перекладацька практика”, 1974), “аналіз будь-якого перекладу, виконаного на високому рівні майстерності, демонструє, що база встановлення

рівноцінності мовних засобів може бути лише функціональною, а не формальною” (с. 9). Це пояснюється тим, що, **по-перше**, до комплексного процесу перекладу залучено надто багато різного роду чинників, щоб можна було здійснити переклад за допомогою формальних / словникових відповідників на рівні мовлення. **По-друге**, одна й та ж мовна форма може виконувати різні функції залежно від поєднання різних мовних та позамовних чинників. І хоча для правильного відображення думок, почуттів, сприйняття, які перебувають у примірнику оригінала, перекладач повинен застосовувати свої знання з логіки, психології, літературознавства, проте єдиною опорою його роботи є текст, а основою лінгвістичного підходу до нього є функціональні / варіативні відповідники.

Проте кількість та якість чинників, які є базою функціональних / варіативних відповідників, не може бути сталою величиною для будь-якого жанрового тексту, що перекладається. Спільною буде логіко-семантична основа, яка визначає процеси аналізу та синтезу, на базі яких побудовані прийоми перекладу. Навіть “проникнення в дійсність”, яке закладене в основу так званої денотативної теорії перекладу (від лат. *denotatus* — позначений, визначений), не може бути остаточно підтвердженням критерію адекватності перекладу. Наприклад, перекладач дещо більше знає про той чи інший факт, який описаний у творі, ніж сам автор. Проте хіба має право перекладач інтерпретувати цю реальність не так, як вона відображена в оригіналі? Відповідь буде однозначною — ні! Тому що, **по-перше**, такий підхід перекладача спотворює авторське бачення цього моменту, **по-друге**, підміняє авторське бачення дійсності баченням перекладача, **по-третє**, власне тлумачення перекладачем тексту автора порушує права того ж таки автора.

На думку перекладознавців, мовна компетенція перекладача покликана забезпечити еквівалентність перекладу щодо оригіналу на двох основних рівнях: системному (формальному) і текстовому (комунікативному). Звідси випливають два типи еквівалентності, які можуть характеризувати взаємозв'язок цільового тексту з вихідним і які фактично перебувають у діалектичній залежності один від одного. Їх називають “формальною еквівалентністю” (або “формальною відповідністю”, за Кетфордом) та “динамічною (функціональною, прагматичною) еквівалентністю” (Найда, Коллер). Хоча для другого типу в перекладознавстві існує термін “адекватність”, який дає змогу чітко розмежувати поняття еквівалентного перекладу й адекватного

перекладу. Останній може бути еквівалентним на системному рівні (мова), тобто спиратися на міжмовні відповідники, але він може і не бути таким у разі, якщо формальний відповідник не передає функцію тексту оригіналу і комунікативну мету стосовно одержувача. У тексті як цілісному об'єкті перекладу, в якому всі елементи взаємопов'язані єдиною концепцією і підпорядковані єдиній меті, варто поставити адекватність, або текстову еквівалентність, на вищій щабель порівняно з системною (формальною) еквівалентністю в ієрархії параметрів якості перекладу.

Отже, зупинимось на **словникових відповідниках**. Якщо ми з вами звернемося до “словника іншомовних слів”, то знайдемо пояснення слова “еквівалент” (в українській мові, відповідно, існує термін — “відповідник”), яке має своє коріння у латинській мові і перекладається як “рівноцінний” — 1) *рівноцінне, рівносильне, рівнозначне; предмет або кількість, що відповідає іншим предметам або кількостям, може замінювати або виражати їх. У філософському словнику під еквівалентністю розуміється — одне з найпростіших бінарних відношень типу рівності (тотожності, подібності, ізоморфізму), тобто такий зв'язок двох об'єктів, який задовольняє вимоги рефлексивності, симетричності, транзитивності.*

У теорії та практиці перекладу існує дуалістичне розуміння еквівалента чи відповідника. Під еквівалентом нерідко розуміють будь-який відповідник слову чи словосполученню в оригіналі в такому-то конкретному контексті, або, інакше кажучи, будь-який правильно підібраний еквівалент мікроодиниці перекладу. Проте таке неконструктивне розуміння еквівалентності (від лат. *aequivalens* — рівноцінний) не спроможне продемонструвати різницю між категоріями словникових відповідників. *Еквівалентом / відповідником* як одиницею перекладу необхідно вважати постійний рівнозначний відповідник, який, як правило, не залежить від контексту. Вони є так званіми каталізаторами в процесі перекладу. Їх роль майже неможливо переоцінити, особливо у процесі усного перекладу. Якраз ці одиниці перекладу, які мають сталі відповідники в рідній мові, насамперед виникають у свідомості перекладача і допомагають йому зрозуміти значення контексту і всього висловлювання в цілому, який містить незнайомі слова, тоді, звичайно, перекладачем буде здійснено адекватний переклад поданої інформації.

Звичайно, не можна вважати дані двомовного словника аксіомою, проте словник інформує про ті категорії слів і словосполучень однієї

мови, які мають тільки один відповідник, або словниковий відповідник у цій мові. Такими відповідниками можуть бути: *географічні назви, назви осіб, терміни будь-якої галузі знань і навіть, певною мірою, терміни будь-якої сфери людського життя, які є відомими у лексикології як слова-інтернаціоналізми або слова запозичення*. Наприклад, на с. 464–465 першого тому “Великого англо-російського словника” за редакцією І. Р. Гальперіна, на с. 348, 360 першого тому “Великого німецько-російського словника” за редакцією О. І. Москальської, безперечними відповідниками є такі слова, як *doctrinarianism* (англ.), *der Doktrinarismus* (нім.) (книж.) — доктринерство — 1) *сліне, формальне додержання доктрини, навіть коли вона суперечить практиці*; 2) *намагання підкріпити відірвані від життя міркування науковими доказами*; *dog-bee* — (англ.) (етн.) — *трутень, dogberry* (англ.) — *рослина з неістівними ягодами, або вовчі ягоди; безграмотний самовпевнений чиновник* (за іменем персонажа комедії В. Шекспіра “Багато шуму з нічого”); тепер звернімося до відповідників у німецькій мові — *der Drohn, die Drohne* — (зоол.) *трутень; дармоїд*; *der Seidelbast* — *вовчі ягоди*. Відповідно — *der Bast* — 1) *лико, мочало, луб, волокно льону*; 2) (текст.) *серуцин* (шовковий клей); 3) *опушка сукні*; 4) *дерево зі знятою корою*; 5) *міх, який росте на рогах оленя*; 6) (діал.) *шкіра*; *das Seidel* — *кухоль, кварта* (пива). Отже, складні слова, які є похідними словами і мають вторинну семантику, та словосполучення мають частіше словникові відповідники, ніж прості слова. Окрім того, більшість слів у англійській та німецькій мовах є багатозначними, тобто володіють первинною та вторинною умотивованістю у процесі їх номінації. Тому слова з прозорою внутрішньою формою найчастіше отримують одиничний, або єдиний відповідник, як ми бачимо на прикладах в англійській мові, де два останні приклади були мотивовані простим апелятивом “собака”. Водночас приклади німецької мови не можна порівнювати з прикладами англійської мови, тому що їх мотиваторами у номінації були інші апелятиви, хоч і багатозначні. Незважаючи на те що, ці дві мови є спорідненими, номінація цих слів відбувалася тоді, коли ці мови існували незалежно одна від одної.

Розрізняють відповідники **повні і часткові, абсолютні та відносні**. Наведені зверху приклади є *повними* відповідниками, оскільки вони охоплюють повністю значення всього слова, а не одне з його значень. А от сталі словосполучення — *mit Pauken und Trompeten durchfallen; davon hat Paulus nichts geschrieben* — “з тріском провали-

тися” (на екзаміні), “*про це ніде не сказано*” — відносні відповідники, тому що вони відрізняються стилістичним та емоційним забарвленням. Водночас з точки зору практики перекладу всі елементи денотативної системи вихідної мови (лексичні та фразеологічні одиниці) поділяються на дві групи:

1) ті, що вже мають відповідники (“перекладні еквіваленти”) в цільовій мові (напр., *der Bohrautomat* — “свердليلный автомат чи *aparapam*”) і 2) ті, що (ще) не мають відповідників у цільовій мові (напр., *der Brouser* у термінології Інтернету). Перші називаються одиницями, що мають перекладні еквіваленти у мові перекладу, а другі — нееквівалентними одиницями.

Іменник *shadow* (англ.) має частковий відповідник у своєму первинному значенні “*тінь*”, окрім того, володіє і вторинними значеннями: “*напівтемрява*” та “*привид*”. Проте словосполучення *the shadows of the gods* безперечно є абсолютним відповідником, оскільки має у мові-перекладу єдиний відповідник — “*сутінки богів*”.

Традиція міжмовних відповідників річ вперта, тому інший переклад був би помилковим. Наприклад, іменник *rip* (англ.) є багатозначним словом — 1) “*шпилька*”, 2) *брошка*; *значок*, 3) *канцелярська кнопка*, 4) *прищіпка*. У сфері техніки має низку значень: 1) *палець*, *штифт*, *шпилька*, *шплінт*; 2) *шкворень*, *вісь*, *цапфа*, *шійка*; 3) ел. *штур*, *вивід*; 7) *в’язальна спиця*; 8) *муз. кілок* — проте жодне з них не можна назвати відповідником. Вони — варіативні відповідники. Відповідниками у мові перекладу будуть сьоме та восьме значення слова. Найзручніше простежити становлення відповідників на прикладі перекладу неологізмів. Коли в німецькій мові з’являється нове слово, перекладачі зазвичай підшукують для нього найкращий і за можливості єдиний відповідник українською мовою. Особливо нелегко підібрати відповідник у термінології. Наприклад, для іменника *supermarkt* (анг.) початковий калькований переклад російською мовою “*сверхрынок*” виявився непридатним через свою двозначність, тому його було перекладено “*магазин без продавця*” і лише згодом з’явився відповідник “*магазин самообслуговування*”, або “*універсам*”, і сучасний калькований термін “*супермаркет*”.

Для точності перекладу значення інколи потрібно поступитися економією мовних засобів, перекладати більш розширеним варіантом, тобто способом додавання слова чи слів. Наприклад, іменник *die Lerneinstellung* (нім.) — дослівний переклад — “*позиція навчання або відношення до навчання*”, проте кращим варіантом перекладу німець-

кого композитного утворення буде – “свідоме ставлення до навчання”; *die Urteilsfähigkeit, die Urteilskraft, das Urteilsvermögen* – “спроможність (вміння) робити висновки, здатність судити про що-небудь із знанням справи”; словосполучення *den Neigungen nachgehen* – “займатися тим, до чого є нахил”, хоча тут більш придатне і може використовуватися дієслово “*цікавитися*”. Не можна назвати відповідниками запозичення, використання яких є дуже популярним у засобах масової інформації, які запозичують їх шляхом транскрибування здебільшого англійських слів, наприклад, “*паблісіті*” – замість “*реклама*”, “*флібустьєрство*” – замість “*обструкція*” (у сенаті США), “*істеблішмент*” – замість “*державний устрій*”. Відсутність сталого та рівнозначного відповідника не заважає адекватній передачі змісту висловлювання іншим способом, а саме варіантним відповідником: *ich bin gekommen* – “я прийшов, я приїхав” і навіть “я прибув”.

Еквівалентні одиниці поділяються на *одноеквівалентні* (тобто такі, що мають тільки один перекладний відповідник, наприклад, *der Logarithmus* – логарифм, *der Mechanismus* – механізм) і *багатоеквівалентні*, тобто такі, що мають два або більше перекладних відповідники, наприклад, *der Effekt* – 1) ефект, враження, 2) результат, наслідок, 3) потужність, продуктивність (варто мати на увазі, що тут мають на увазі словникові відповідники, тоді як відповідник певного слова чи фрази оригіналу в тексті може бути тільки один з кількох). Еквівалентні лексичні та фразеологічні одиниці (не повністю) подано у двомовних словниках (тобто поки що не зафіксовані у словниках), але існують у мові перекладу як перекладні еквіваленти.

Так, американець Дж. Кетфорд поділив процес перекладу на дві категорії: *restricted translation / total translation*, які можна перекласти як “мікропереклад” та “макропереклад”. Перший означає те, що за його допомогою відбувається передача лексичних одиниць та граматичних форм, а другий – перехід з одного мовного рівня на інший, з однієї категорії в іншу, тобто відбувається “перекладацьке зрушення”. Ці переходи можна прирівняти до перекладацьких трансформацій. Весь переклад відбувається у мовленні, тому користуватися міжмовними відповідниками не потрібно (щодо цього питання велася дискусія у перекладацьких колах). Обов’язок перекладача полягає в тому, що йому потрібно передати не лише те, що було промовлене, але і як це було сказано, тобто приводить до необхідності аналітичного мислення у перекладацькому процесі, тому що без ретельного аналізу мовних засобів оригіналу не може бути справжнього відтво-

рення єдності змісту та форми в перекладі, тож потрібно звертати увагу на “мікропереклад”, на лексичні відповідники — як перекладні, так і варіативні.

Тепер до **варіативних відповідників**. Неоднозначні слова мають кілька перекладних відповідників залежно від кількості їх значень (лексико-семантичних варіантів). Під варіативним відповідником розуміють один із можливих варіантів перекладу слова (терміна). Варіативний відповідник передає, як правило, якість одне значення слова вихідної мови, тобто кожний варіативний відповідник є перекладним варіантом якогось одного лексико-семантичного варіанта багатозначного слова. Наприклад, термін *der Isolator* має такі лексико-семантичні варіанти (значення): 1) *Stoff, Gerät zum Isolieren*; 2) *zum Schutz gegen Ansteckung*; 3) *verhinderte Zutritt oder Abfluss von Wärme, Kälte, elektrischem Strom, Wasser oder Schall*. Відповідно, кожний з цих лексико-семантичних варіантів має свій перекладний відповідник і тому можна говорити, що термін *der Isolator* має такі варіантні перекладні відповідники: 1) *ізолятор*, 2) *діелектрик*, 3) *ізоляційний матеріал*.

Варіативні відповідники встановлюються між словами в тому випадку, коли в мові перекладу існує декілька слів для передачі одного й того ж значення вихідного слова. Іменник *der Soldat* має щонайменше чотири відповідники, проте не синоніми, в українській мові: “солдат”, “рядовий”, “військовослужбовець”, “військовий” (останнє слово є характерним для вживання у художніх текстах) — (побудуємо ще один ряд: “військовий — військовослужбовець — офіцер”), а в німецькій мові має ще низку значень, а саме — 1) *Angehöriger der Streitkräfte eines Staates*, 2) *Schach: Bauer*, 3) *zur Verteidigung befähigtes Tier in Ameisen oder Termitenstaaten* (Der Sprachbrockhaus, Wiesbaden, 1981); *ursprünglich eine Sold empfangene Militärperson; unterster Mannschaftsdienstgrad der Land- und Luftstreitkräfte* (Handlexikon in zwei Bänden, Leipzig, 1985); *ein Mitglied einer Armee oder jeder, der kein Offizier ist* (Langenscheidts Großwörterbuch, München, 1997). Отже, ці словники майже збігаються у визначенні. Проте не можна стверджувати, що це слово є багатозначним в українській мові. Якщо ми перекладатимемо тексти з німецької мови на українську, в яких буде зустрічатися ця лексична одиниця, то залежно від жанру і підбиратимемо відповідники в українській мові. Отже, оскільки це слово є словом іншомовного походження, розглянемо його тлумачення у словнику — (італ. *soldato* від лат. *soldare* — наймати, платити жалувannya) — 1) категорія рядового

складу військовослужбовців, 2) у широкому розумінні — воїн, військова людина, ветеран. “Німецько-російський синонімічний словник” (за редакцією І. В. Рахманова (1983)) визначає цей іменник німецької мови як індиферентний синонім, що має ще три синоніми — *der Gemeine*, *der Krieger*, *der Feldgrau* (зауважимо, що вони є нечастотними у вживанні, можливо, окрім іменника *der Krieger*, який вважається історизмом у німецькій мові — у давніх германців так називалися *зброєносці*). До того ж слово вживається у складі сучасної лексичної системи німецької мови в атрибутивних словосполученнях на кшталт *ein kalter Krieger* — “політик, який підтримує методи ведення холодної війни”, *ein müder Krieger* — “втомлений чоловік, борець” (особливо у спортивній термінології). Два інших слова — архаїзми: 1) архаїзм *der Gemeine* — *Soldat der untersten Rangstufe* — *Der Sprachbrockhaus* (Wiesbaden, 1981) — у синонімічному словнику відповідає назві військовослужбовця, статус якого визначено за статутом; 2) історизм *der Krieger* — *Soldat, Kämpfer* — *Der Sprachbrockhaus* (Wiesbaden, 1981) — “солдат, вояка”; 3) архаїзм *der Feldgrau* — “солдат-піхотинець”, “сіра шинель” (часів Першої та Другої світових війн). Одномовний словник *Der Sprachbrockhaus* (Wiesbaden, 1981) взагалі не містить цього іменника, проте тлумачить прикметник *feldgrau*, від якого й утворився похідний іменник, зважаючи на граматичну категорію початкової форми — “*feldgrau wie Frontuniform*” — “сірий як фронтова уніформа”. Наприклад, речення з твору Генріха Манна “*Jugend*” (“Молодь”) — “*Von beiden Seiten drücken seine alten Krieger, Freiheitskrieger, Gewissenskrieger, den Feind ein.* — “З обох боків тиснуть ворога давні вояки — борці за волю, борці сумління”. Словник “Ложных друзей переводчика” (Москва, 1972) звертає нашу увагу на те, що в шахах апелятив *der Soldat* вживається у значенні “нішак”, тобто має вторинну семантику і тому перекладачеві необхідно знати цей термін українською мовою, особливо в процесі усного перекладу. Водночас, як ми бачимо в інтерпретації одномовного словника “*Der Sprachbrockhaus*”, цей апелятив використовується і в зоології і, відповідно, українською мусить перекладатися згідно з терміносистемою української мови “*мураха-воїн*”. Тому два перших значення іменника *der Soldat* можуть вважатися варіативними відповідниками, а третє — словниковим відповідником. Відповідно, вони й перекладатимуться залежно від стилю та жанру того чи іншого тексту. Наприклад, читаємо анотацію до роману Еріха Марії Ремарк “Дорога до дому”, який був опублікований у видавництві “Ульштайн” — “*In “Der*

Weg zurück” schildert Remarque die Auswirkungen des Krieges auf Geist und Seele der jungen Soldaten nach ihrer Rückkehr in die Heimat”... Перекладаємо — “У романі “Дорога додому” Ремарк продемонстрував вплив війни на душі молодих солдатів після їх повернення на Батьківщину”. Одне речення з публіцистичного тексту. Відкриваємо той самий роман письменника і, звичайно, в ньому теж знаходимо уривок, у реченні якого вживається іменник *der Soldat* — “*Menschen wollt ihr werden! Ihr seid ja noch nicht mal Soldaten! Wenn man sieht, wie ihr eure Gewehre anfaßt, kann man Angst kriegen, daß ihr euch die Hände brecht!*” — Перекладаємо — “То ви хочете стати людьми? Та ви вже й не вояки! /Та ви вже ж ніякі і не вояки! Якщо побачать, як ви до своєї зброї доторкаєтесь, то можна переляк схопити, що ви собі всі руки переламаєте”. Отже, як бачимо, в різних за стилем уривках тексту ми підбираємо різні відповідники: в першому прикладі було використано словниковий відповідник, у другому — варіативний.

Варіативні еквіваленти можуть бути зафіксовані в двомовних словниках і тоді вони називаються словниковими варіативними відповідниками. Але перекладачі не завжди мають справу тільки з ними — трапляється так, що словники не містять деяких еквівалентів неоднозначного слова або ж словникові варіативні еквіваленти певного слова взагалі не зафіксовані в словниках. З точки зору практики перекладу доцільно розрізняти випадки, коли варіативні відповідники слова подано у словнику та коли вони в них відсутні частково або повністю. У першому випадку перекладач вирішує завдання вибору одного адекватного в цьому контексті варіативного відповідника слова оригіналу з кількох поданих у словнику. Для цього перекладач повинен точно визначити лексико-семантичний варіант слова (тобто в якому значенні вжито це слово), після чого підібрати варіативний відповідник з тих, що наведені у словнику. Наприклад, потрібно перекласти термін *die Geometrie* в такому реченні — *Auswechselare Geometrie von Flügeln des Militärflugzeuges MiG-23, das im Jahre 1967 erzeugt wurde und das die Geschwindigkeit von 3 Mach zu erreichen war, war die Haupteigenart des Flugzeuges*. Цей термін має такі словникові варіативні відповідники: 1) *геометрія*; 2) *конфігурація, форма*; 3) *формат*; 4) (геометричні) *розміри*; 5) *параметри технології*. Для правильного перекладу терміна, що розглядається, потрібно точно визначити, в якому із зазначених значень він вжитий. Це робиться на підставі інформації про тематику (предметну сферу) тексту, речення з якого перекладається, характеру відповідності змісту речення, в якому

вжито цей термін, змісту всього тексту та семантичної узгодженості лексичних елементів цього речення. Тематика тексту — “будова літака МІГ-23”, зміст речення стосується побудови крила літака, аналіз семантики лексичних елементів речення свідчить про те, що йдеться про особливості побудови літака “МІГ-23”, а остаточно допомагає визначити значення цього терміна його лівостороння сполучуваність з терміном “*auswechselbar*” — “змінний”. Отже, спираючись на аналіз контекстуальних показників значення терміна *die Geometrie*, доходимо висновку, що він має значення “конфігурація”, і тоді переклад цього речення буде таким: “*Головною особливістю літака МІГ-23, що з’явився у 1967 р. / що був випущений / і міг досягти швидкості три махи, були крила змінної конфігурації*”.

У таких випадках, коли варіативні відповідники певного слова вихідної мови у словниках відсутні, перекладач спочатку також повинен точно визначити, в якому значенні вжито багатозначне слово, а потім вже перекласти його одним із способів перекладу слів. Наприклад, потрібно перекласти термін “*digitale Kameras*” у реченні “*Scanner, digitale Kameras, Modemadapter, kurz alles, was den PC zur Multimedienzentrale erweitert, war auf der Messe in Hannover vertreten*”. Слово “*Kamera*” має такі еквіваленти: 1) *кінознімальна камера, фотокамера, фотоапарат*, 2) *оператор* (у титрах фільму). У тексті йдеться про новий прилад проведення зйомки, зміст речення також свідчить про це, а лівостороння сполучуваність з терміном “*digital*” — “*цифровий*” вказує на те, що це електронний продукт. Можна зробити висновок, що ми маємо справу з метафоричним терміном, де слово “*цифровий*” вжито у відносно переносному значенні. Використовуючи прийом семантичного калькування, створюємо відповідник означеного терміна — “*цифрова камера*”, і тоді все речення перекладається так: “*Сканери, цифрові камери, модеми, майже всі прилади, що роблять комп’ютер складовою мультимедійного простору, були представлені на ярмарку в Ганновері*”.

Варіативні відповідники — це найпоширеніший вид перекладних відповідників, оскільки більшість слів (у тому числі значна кількість термінів) є неоднозначними, отже, потребують при перекладі вибору або утворення відповідника лексико-семантичного варіанта слова (терміна).

Дуже багато лексичних одиниць німецької мови є недиференційованими, тобто мають широке поняття, яке не можна охопити в українській мові одним словом. Такі німецькі слова належать здебільшо-

го до категорії абстрактних понять. Наприклад, “*der Geist*” — “розум, напрям думок”, окрім того, цей іменник володіє у німецькій мові переносним значенням — “спирт, алкоголь”. “*Die Verhaltensweise*” — “манера вести себе, ставлення, поведінка” — перший варіант перекладу відповідає найкраще у контексті використання цього слова в його прямому значенні. Поза сумнівом, у німецькій мові слово “*Justiz*” не є багатозначним, проте при перекладі його українською мовою потрібно вибирати один з трьох варіативних еквівалентів: *справедливість, правосуддя, юстиція*.

Запитання до лекції

1. Поясніть Ваше розуміння теорії еквівалентності чи еквівалентів. 2. Якими бувають відповідники? 3. Поясніть взаємозв'язок еквівалентності та адекватності. 4. Як ви розумієте термін “словникові відповідники” та їх підбір у процесі перекладу? 5. Як ви розумієте термін “варіативні відповідники” та їх підбір у процесі перекладу?

Лекція 2

Перекладацькі лексичні трансформації

Перекладацькі лексичні трансформації — це різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик з урахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу. Лексичні трансформації застосовуються тоді, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі через невідповідність значення і контексту. Існує низка найпоширеніших у практиці перекладу лексичних трансформацій зі своїми основними прийомами та способами перекладу, а також з їх підтипами.

1. Конкретизація значення слова

Лексичний елемент перекладається не окремо, сам по собі, ізольовано від речення і тексту, де він вживається, а в сукупності його контекстуальних зв'язків та функціональних характеристик. Тільки так досягається точність та адекватність перекладу (в тому числі й термінів). Чим більше перекладач враховує всі характеристики слова, що перекладається, тим адекватнішим буде його переклад. Однією з таких важливих характеристик є норми та традиції вживання слів у тій чи іншій сфері мовлення. Знання словникових еквівалентів є

необхідною, проте недостатньою умовою адекватного перекладу лексики. Переклад лексичних елементів не обов'язково передбачає тільки вибір словникового відповідника. Важливим способом вибору контекстуального відповідника слова є перекладацька лексична трансформація **конкретизація значення**, що зумовлена розбіжностями у функціональних характеристиках словникового відповідника лексичних елементів оригіналу та традиціях мовлення.

Конкретизація значення — це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) вузької семантики. Наприклад, *Die Briefträgerin Erika Möller steigt langsam die Stufen im Treppenhaus Goethestraße 10 hoch.* — Листоноша Еріка Мьолер піднімається повільно сходишками будинку номер 10 по Гьотештрає.

Зрозуміло, що цей спосіб перекладу частіше застосовується тоді, коли перекладаються слова з (дуже) широким, навіть можна сказати “розмитим” значенням на кшталт — *die Sache / das Ding, wunderbar / wunderschön, das Stück, der Teil, notwendig, sollen / müssen, sein, gehen, kommen.*

Die Sache ist in der Schwebe. — Справа ще не вирішена.

Das tut nichts zur Sache. — Це не має значення.

Das ist ein schweres Stück Arbeit. — Це — важка робота.

Das ist ein hübsches Stück Geld. — Це велика сума грошей.

Нерідко конкретизація застосовується при перекладі німецького дієслова *sein*, що вживається у німецькому мовленні значно частіше, ніж відповідне українське дієслово *бути*.

Nun, da bin ich. — Ну ось, я прийшов.

Am Morgen war der Reporter der erste auf Deck. — Вранці першим на палубі опинився репортер.

In der Kiste waren Bücher. — У ящику виявилися книги.

Linda ist Managerin in einer Buchhandlung. — Лінда працює менеджером в одній книгарні.

Das ist alles. — Ось і все.

Das ist nicht sein Messer, das man gefunden hat. — Це не його ніж знайшли. Застосовуючи конкретизацію під час перекладу дієслів широкої семантики, слід враховувати типову сполучуваність українських відповідників іменників, що вживаються з ними у реченні. Необхідно зауважити, що німецькі слова широкої семантики можуть перекладатися українською мовою за допомогою не тільки конкретизації, а й вилучення їх у перекладі взагалі, а також використанням

їх словникових відповідників. Варто мати на увазі, що застосування конкретизації у перекладі лексики потребує творчого підходу з боку перекладача.

2. Генералізація значення слова

У процесі перекладу лексичних елементів перекладні відповідники можуть утворюватися за рахунок не тільки звуження значення німецьких слів, а й розширення їх значення. Лексичною перекладацькою трансформацією, яка при цьому використовується і протилежна за напрямом трансформації способу конкретизації, є **генералізація, внаслідок якої слово з вужчим значенням, що перекладається, замінюється у перекладі словом із ширшим значенням**, нерідко, гіпонімом, наприклад:

Es gab häufigen Szenenbeifall und am Schluss minutenlange Ovationen. — Гра часто супроводжувалася оплесками, а наприкінці вибухнули справжні овації.

Sein Versuch war ein Misserfolg. — Він зазнав невдачі зі своїм дослідом.

Haben Sie nicht mal ein Stündchen für mich? — Чи нема у Вас вільної хвилинки для мене?

Трансформація генералізації звичайно використовується при перекладі загальнонародного та загальнонаукового (загальнотехнічного) шарів лексичного складу наукових і технічних текстів. Оскільки її застосування може призводити до певної втрати (точності) інформації, використовувати її слід обережно, тільки у тих випадках, коли вживання у перекладі словникового відповідника слова, що перекладається, може призвести до порушення граматичних або стилістичних норм мови перекладу.

3. Транскодування

Транскодування — це такий спосіб перекладу, коли звукова та / або графічна форма слова вихідної мови передається засобами алфавіту мови перекладу. Наприклад, *Management, scanner, browser, Snickers, Sony*. Розрізняють чотири види транскодування:

- 1) транскрибування — коли літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови, наприклад, *Endspiel, Computer* — ендшпіль, комп'ютер;
- 2) транслітерування — слово вихідної мови передається по літерах, наприклад, *Marketing, Resistor* — маркетинг, резистор;

- 3) змішане транскодування — переважне застосування транскрибування з елементами транслітерування, наприклад, *Outsider, Ouverture, Altimeter — аутсайдер, увертюра, альтиметр*;
- 4) адаптивне транскодування — коли форма слова у вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та / або граматичної структури мови перекладу, наприклад, *Nippel, Plattform, Palais — ніпель, платформа, палац*.

При транскодуванні, як можна побачити, літерами мови перекладу може передаватися вся форма або її частина (в такому випадку говорять про адаптивне транскодування). Іноді застосовується змішане транскодування, коли більша частина транскодованого слова відбиває його звучання у вихідній мові, але разом з тим передаються й деякі елементи його графічної форми. Зокрема, це досить часто застосовується у випадку передачі власних імен, наприклад, *Maier / Mayer — Майєр*, а не *Мееєр*, як ця назва вимовляється, власне кажучи, німецькою мовою.

При перекладі неологізмів транскодування супроводжується звичайно описовим перекладом, що подається у дужках: *die Software — програмне забезпечення, Hardware — апаратне забезпечення*. Саме так подаються у перекладних словниках ті транскодовані терміни, які лише недавно увійшли в мову перекладу, наприклад: *Marker — маркер* (маркувальний олівець або маркувальна ручка чи фломастер), *Pager — пейджер* (абонентський радіоприймач системи персонального виклику з невеличким дисплеєм для текстових повідомлень). Для надання транскодованому терміну певної умотивованості внутрішньої структури іноді додаються пояснювальні слова: *nabla — набла-оператор, оператор Гамільтона, Nicol — призма Ніколя*.

Транскодовані терміни, які вже міцно закріпилися у мові перекладу, в словниках можуть подаватися без додаткового описового перекладу: *сервер, ньютон, бульдозер*. Транскодування неологізмів відбувається при перекладі в тих випадках, коли в культурі і, зокрема, науці країни мови перекладу відсутнє відповідне поняття і відповідний перекладний відповідник, а перекладач не може підібрати слова або слів у мові перекладу, які б адекватно передавали зміст поняття і відповідали вимогам термінотворення. Оскільки при транскодуванні транскодоване слово має одне значення, то такий спосіб перекладу доцільно застосовувати в тих випадках, коли в мові перекладу необхідно створити чітко однозначний термін. Особливо часто транскодування термінів відбувається тоді, коли термін у мові перекладу складається

ся з міжнародних терміоелементів латинського або давньогрецького походження: *перколятор*, *перколуція*, *макроасемблер*, *модератор*. Перш ніж застосовувати цей спосіб перекладу, перекладач повинен переконатися, що в мові перекладу відсутній перекладний відповідник слова, яке перекладається, інакше через транскодування у мові перекладу можуть виникнути дублетні (синонімічні) терміни, а це порушує чіткість та системність терміносистеми тієї або іншої мови.

4. Калькування

Калькування (дослівний або буквальний переклад) — це прийом перекладу нових слів (термінів), коли еквівалентом простого або (частіше) складного слова (терміна) вихідної мови в цільовій мові вибирається, як правило, перший за порядком еквівалент у словнику, наприклад, *der Apparat auf Luftkissen* — *апарат на повітряній подушці*; *Hochschule für Bergbau- und Hüttenwesen* — *гірничо-металургійний інститут*. У цих прикладах українські відповідники німецьких слів утворені шляхом вибору першого словникового відповідника майже кожного з компонентів.

Калькування як прийом перекладу частіше застосовується при перекладі складних слів, особливо термінів. Воно може застосовуватися також стосовно тільки одного з компонентів складного слова чи словосполучення: *das Völkerrecht* — *міжнародне право*, *der Wettbewerb* — *конкуренція*, *die Strahlröhre* — *трубка випромінювання*, *die Luftfahrt* — *повітряні перельоти*, *böses Mundwerk* — *мати язик як лезо*, *empfindliches Gut* — *вантаж, який швидко пошкоджується*. Досить часто калькування застосовується до тих складних слів і термінів, словосполучень при перекладі, що утворені за допомогою поширених загальнонародних слів: *der Bücherfreund* — *любитель книжок*, *abgesacktes Gut* — *тарний вантаж*, *stückiges Gut* — *поштучний вантаж*. Калькування можна застосовувати тільки тоді, коли утворений таким чином перекладний еквівалент не порушує норм вживання і сполучуваності слів в українській мові.

5. Контекстуальна заміна

Контекстуальна заміна — це лексична перекладацька трансформація, внаслідок якої перекладеним відповідником стає слово або словосполучення, яке не є словниковим відповідником і підібрано з урахуванням контекстуального значення слова, яке перекладається, його контексту вживання та мовленнєвих норм і традицій мови

перекладу. Тут лексичні трансформації застосовуються тоді, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі через невідповідність значення та контексту. Слід зазначити, що не існує точних правил створення контекстуальних заміन, оскільки переклад слів у таких випадках залежить від контексту їх вживання. Існують чотири основні прийоми створення контекстуальних замін: **смилова диференціація, конкретизація і генералізація значення та антонімічний переклад** (формальна негативація).

У мовах взаємодіють і функціонують позамовні та мовні фактори — категоризація дійсності (пізнання / мислення), її номінація (мова) та її (мови) організація (структура), яка сформувалася історично. Проте певним моментом для розуміння цього факту є те, що мова — продукт і засіб логіко-понятійного пізнання / мислення. Тому формально-логічні відношення між поняттями та значеннями є основою та стимулом лексико-граматичних трансформацій мови перекладу, які детермінуються:

- 1) лінгвостилістичними різними системами вихідної та цільової мови;
- 2) необхідністю дотримуватися “правильних” мовних форм у мові перекладу, її норм;
- 3) прагненням надати мовленню природності та ситуативної і жанрової адекватності.

Усі формально-логічні категорії характеризуються головним відношенням повноцінності та взаємозаміни значень і понять, що досягається такими лексико-граматичними трансформаціями мови перекладу, як конкретизація значення / поняття, генералізація значення / поняття, антонімічний переклад, додавання та вилучення слова, заміна слова однієї частини мови словом іншої частини мови, перестановка слова тощо.

6. Додавання слова

Розглядаючи цю трансформацію, ми повинні зробити таке застереження. Як відомо, перекладач не має права щось додавати від себе до змісту тексту, що перекладається. Усі смислові зміни, в тому числі додавання, повинні здійснюватися за межами тексту перекладу — у примітках, посиланнях, коментарях, які розташовані поза текстом. Проте іноді до слова чи словосполучення того або іншого відповідника не можна ні підібрати, ні перекласти текст, не трансформуючи

відповідне слово, словосполучення, а іноді й ціле речення мови перекладу за допомогою додавання слова чи низки слів, яке / які пояснюють його. Наприклад, *Sie ging hinaus, weil das Telefon klingelte.* — *Вона вийшла, бо в холі задзвонив телефон.*

Нагадаємо принагідно, що смисл кожного тексту складається з експліцитної (безпосередньо вираженої) та імпліцитної (не вираженої в поверхневій структурі) частин. При перекладі певні фрагменти експліцитного смислу оригіналу можуть переходити в імпліцитну частину тексту перекладу і, навпаки, певні фрагменти імпліцитного смислу можуть знаходити в тексті перекладу вираження на поверхні. Тому коли йдеться про додавання як лексичну трансформацію, мають на увазі експліцитне вираження частини імпліцитного смислу оригіналу в тексті перекладу. Як бачимо, тут не йдеться про зміни смислу оригіналу через вилучення частини загального смислу оригіналу або додавання до загального смислу. Отже, трансформація додавання полягає у введенні в переклад лексичних елементів, які відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу речення (оригіналу), яке перекладається, та / або дотримання мовленнєвих і мовних норм, що існують у культурі мови перекладу.

Наприклад, 1. *Кажуть, що тямуща людина — жвава (кмітлива), проте все-таки людина, яка щойно прокинулася, виглядає інакше — дурнішою.* — *Ein gescheiter Mensch, sagt man, sieht aufgeweckt aus; und doch sieht der Mensch am dümmsten aus, wenn er gerade aufgeweckt ist.*

2. *Nicht-Mitgliedstaaten der Organisation werden zur Konferenz als Beobachter eingeladen.* — *Держави, які не є членами організації, запрошуються для участі в конференції як спостерігачі.*

У наведених прикладах такі слова відсутні в поверхневій структурі оригіналу, але їх зміст імпліцитно присутній у тексті. Оскільки трансформація додавання зумовлена необхідністю дотримуватися норм мови перекладу, застосування цієї трансформації потребує належного знання мови перекладу та її норм. Через особливості дії принципу мовленнєвих зусиль у німецькій мові та у зв'язку з тим, що складні слова (терміни) можуть утворюватися на основі скорочених розмовних, жаргонних або професійних форм, при їх перекладі доводиться вводити певні додаткові лексичні елементи, що відсутні в структурі таких складних слів, з метою дотримання норм мови перекладу та забезпечення більшої вмотивованості (зрозумілості) перекладених слів. Перекладач повинен знати особливості деяких німецьких термінів чи фразеологізмів і в разі необхідності застосовувати

при перекладі лексичну трансформацію додавання певних доречних слів (термінів).

Цей спосіб властивий для перекладу німецької канцелярської мови та мови науково-технічних текстів. Наприклад, *Zusammenarbeit in Wissenschaft und Technik*. — *Співробітництво в галузі науки та техніки*. *Wir nehmen neue Aufgaben in Angriff*. — *Ми приступаємо до розв'язання нових завдань*.

7. Вилучення слова

Говорячи про цю трансформацію, варто також зробити застереження, яке справедливе й для лексичної трансформації додавання. Перекладач від себе, тобто довільно, не може вилучати нічого з тексту. Вилучати можна лише ті елементи смислу, що певним чином дублюються в оригіналі за нормами мови або передача яких мовою перекладу може порушити норми останньої. Для цього й застосовується трансформація вилучення — виправдане з точки зору адекватності перекладу тих плеонастичних або тавтологічних лексичних елементів, які за нормами мови перекладу є частинами імпліцитного смислу тексту. Слід зазначити, що ця трансформація не є поширеною при перекладі наукових і технічних текстів. Застосовуючи її, варто стежити за тим, щоб у перекладі не було зменшено обсяг оригінальної інформації.

Поряд із тим можуть з'являтися плеоназми (надлишкові слова), що передають інформацію, не властиву для мови перекладу чи надлишкову. До такої інформації належать вказівки на напрямок та місце дії, притаманні німецьким дієсловом: *Ich nahm ein Buch vom Tisch heraus*. — *Я витяг зі столу книжку*. Перекладачеві доводиться відкидати плеонастичний суфікс *-her* та *-aus*, оскільки їх значення виражає префікс *vi-*. Вилучення деяких елементів спостерігається при перекладі суспільно-політичних та науково-технічних текстів: *Neue Technik und Verfahren der Erzeugung und Weiterleitung der Energie*. — *Нова технологія виробництва та передачі енергії*.

8. Лексико-синтаксичне розгортання

На проміжному лексико-синтаксичному підрівні з додаванням нового слова та вилученням пов'язані лексичне згортання та розгортання. Лексико-синтаксичне розгортання ґрунтується на використанні замість слова цілого словосполучення з цим значенням: *Darüber*

streitet man immer noch heftig. — З цього приводу ведуться гострі суперечки. Die Pflege der Kultur. — Бережливе ставлення до культури.

Лексико-стилістичне розгортання полягає у використанні замість словосполучення якогось конкретного слова, що не призводить до суттєвої зміни значення: *Der Titel des Referats hat. — Довідь має назву. Ihr Anspruch kommt im folgenden Dokument zum Ausdruck. — Їх претензії виражені в такому документі.*

Як додавання / вилучення слів, так і згортання / розгортання призводять до компресії / декомпресії тексту, яка, виражаючи смислостильові потреби, має синтагматичне вираження. Синтагматичний спосіб перечленування чи перерозподілу проявляється й на морфологічному та синтаксичному рівнях — членування, об'єднання та морфологокатегорійні заміни. При останніх, які часто бувають наслідком логічного розвитку понять чи компенсації, граматична одиниця оригіналу може перетворитися на одиницю перекладу з іншим граматичним значенням. Ці граматичні перетворення можуть стосуватися як форм однини чи множини (*Vin має досвід.* (одн.) — *Er hat Erfahrungen* (Pl.)), так і частини мови, коли може змінитися й тип речення (*Er ist kein guter Schwimmer. — Він погано плаває*). При об'єднанні речень синтаксична структура двох оригінальних речень об'єднується, а при членуванні розбивається на декілька речень: *Es war schon lange her. Es scheint mehr als ein Jahrhundert. — Це було давно — здалося, минули сотні років. Die Katastrophe ermordete 20 Personen. — У результаті катастрофи загинули 20 осіб.*

9. Смысловий розвиток

Цілісне переосмислення значення (поняття) реалізується у світлі формально-логічної категорії перехрещування: частина обсягу одного поняття переходить до обсягу іншого і навпаки. Завдяки цьому зміст лексичної одиниці (поняття) ніби розкривається, даючи конкретнішу інформацію, ніж в оригіналі. Внаслідок смислового розвитку предмет замінюється його ознакою, ознака — предметом чи процесом, процес — його причиною, причина наслідком, знаряддя — виконавцем тощо. Сюди ж належить і спосіб, коли активний стан чергується з пасивним. Смысловий розвиток є таким прийомом контекстуальної заміни, коли в перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається. Іноді відхилення у перекладі від “букви” оригіналу необхідне для досягнення адекватності перекладу, оскільки в мовах перекладу та оригіналу

можуть діяти різні мовленнєві норми та існувати різні традиції мовлення.

Розглянемо приклади перекладів:

- Заміна предмета на ознаку: *“Das nennt die Welt Schwein” hörte ich plötzlich Gustav schmettern. “Herrschaften, das ist schon mehr als Schwein, das ist eine Riesennuttersau mit 20 Ferkeln” (Remarque).* — *“Оце називається поталанило!” — почувся гучний голос Густава.* — *Панове, це більше ніж везіння, це фантастичне везіння (кращі варіанти: це просто казка; це чудо з чудес).*
- Заміна ознаки на предмет: *Gustav erzählte mir, dass er bald heiraten wollte. Es sei ein kleines unterwegs, da helfe ich alles nicht.* — *Густав сказав, що скоро збирається одружитися. Його наречена (конкретизація за рахунок застосування нового поняття для зняття натяку) чекає на дитину, і тут вже нічим не зарадиш...*
- Місцезнаходження замінює обставину: *An der Bahre des Humors steht grinsend sein Totschläger: der blöde Witz (Heyse)* — *На смертному одрі гумору стоїть, тішачись, його вбивця — безглуздий жарт.*
- наслідок може замінити причину: *Ich erschreckte mich nicht. Ein Stein hat mir weh getan; Diese Schuhe taugen nicht für das Land. (H. Mann)* — *Зовсім я не злякався. Просто наступив на гострий камінчик. Ці черевики не для сільських доріг.*
- Продукти діяльності замінюються суб'єктами діяльності: *In soziologischen Arbeiten findet das eine Darstellung.* — *Соціологи дають цьому зовсім іншу інтерпретацію (У працях із соціології подається зовсім інша інтерпретація).*

Зрозуміло, користуватися цим прийомом перекладу лексичних елементів необхідно обачно і тільки там, де це доцільно, оскільки значний семантичний розвиток значення слова, що перекладається, може призвести до викривлення змісту оригіналу і порушення адекватності перекладу.

10. Антонімічний переклад (формальне заперечення (формальна негативація))

Крайнім випадком такого способу перекладу, як семантичний розвиток, при перекладі слів та словосполучень є так званий антонімічний переклад, коли форма слова замінюється на протилежну (позитивна — на негативну і навпаки), а зміст одиниці, що перекладається, залишається в основному подібним. Наприклад, *Sie ist nicht mehr am*

Leben. — Вона померла. Тут спостерігається заперечення смислового іменного присудка, який перекладається стверджувальною формою. Наведена трансформація подана трьома видами:

- 1) заперечення (негативація) (слово або словосполучення без формально вираженої суфіксом або часткою семи заперечення замінюється в перекладі на слово з префіксом *не-* або словосполученням з часткою *не*, наприклад, *klein* — *невеликий*, *falsch* — *неправильний*, *die Frage* — *проблема*, *das Missverhältnis* — *невідповідність*, *wenig auffassungsfähig*, *schwer von Begriff*, *begriffsstutzig* — *некмітливий*). Формальне заперечення є одним з прийомів реалізації контекстуальної заміни, тобто такої лексичної заміни, яка можлива лише в певному контексті;
- 2) ствердження (позитивація) (слово з формально вираженою заперечною семою замінюється в перекладі на слово, яке не містить формально вираженого негативного компонента, наприклад, *unverwüstliche Laune* — *гарний настрій*, *unverfälschter Wein* — *натуральне вино*);
- 3) анулювання двох наявних у реченні негативних семантичних компонентів (наприклад, *das ist nicht unmöglich* — *це можливо*).

Приклади речень, в яких використовується антонімічний переклад:

1. *Die wissenschaftlich-technische Revolution machte vor keinen Wissenschaftszweig halt.* — *НТП охопив буквально всі галузі науки* (принцип, коли заперечення виражено заперечною часткою *kein*).
2. *Gewerkschafts und Friedensbewegung wollte den Krieg verhindern und eine offene Aggression stoppen.* — *Профспілковий та антивоєнний рух хотіли не допустити війни і зупинити цю неприховану агресію.*
3. *Eine solche Schlussfolgerung ist nicht unbegründet.* — *Для такого висновку є достатні підстави* (тобто, спостерігається зняття двох заперечень за допомогою стверджувального синоніма).

11. Описовий переклад

Це такий прийом перекладу лексичних одиниць елементів мови оригіналу, коли слово, словосполучення, термін чи фразеологізм замінюється у мові перекладу словосполученням або навіть цілим реченням, проте адекватно передає зміст слова чи словосполучен-

ня мови оригіналу. Наприклад, *Miethaus* — будинок, який здається в оренду, *die Nase voll von etwas haben* — не вірити в щось.

До описового перекладу висуваються такі умови:

- 1) переклад повинен точно відбивати основний зміст позначеного неологізмом поняття;
- 2) опис не повинен бути надто складним;
- 3) синтаксична структура словосполучення не повинна бути складною.

При застосуванні описового перекладу важливо стежити за тим, щоб словосполучення в мові перекладу точно і повно передавали всі основні ознаки поняття, позначеного словом оригіналу. Перед застосуванням цього прийому у процесі перекладу неологізмів необхідно виконати попередню умову адекватності перекладу неологізмів — переконатися, що в мові перекладу відсутній перекладний відповідник, щоб не створювати термінологічних дублетів у мові перекладу. Для того щоб правильно застосувати цей прийом, необхідно знати предметну сферу тексту, щоб правильно розкрити зміст позначеного неологізмом поняття. Порівнянно з транскодуванням описовий переклад має ту перевагу, що завдяки йому досягається більша прозорість змісту поняття, позначеного еквівалентом неологізму.

Разом з тим описовий переклад характеризується такими недоліками:

- 1) при його застосуванні можливе неточне або нечітке тлумачення змісту поняття, позначеного неологізмом;
- 2) описове словосполучення порушує таку вимогу до термінів, як стислість. Цей прийом характерний для перекладу фразеологізмів:

Er drischt leeres Stroh. — 1. Він переливає з пустого в порожнє. 2. Це трапляється, коли на горі рак свисне. 3. На Миколи та ніколи.

Diese Firma steht gegenwärtig auf der Kippe. — Ця фірма перебуває зараз на грані краху.

Ich habe die Nase voll Ihren Versprechungen. — 1. Я ситий по горло вашими обіцянками. 2. Я більше не вірю вашим обіцянкам.

Отже, застосування на практиці названих вище видів лексичних трансформацій допоможе перекладачеві насамперед правильно передати інформацію реципієнту, який, обробляючи текст, зможе його зрозуміти. За допомогою цих способів та прийомів перекладу, як ми бачимо, цілком виконуються часткові функції мови — інформативна

та референтна, які тісно пов'язані з основними функціями мови — комунікативною та когнітивною. Коли з їх допомогою реципієнт отримує інформацію, яка може передаватися реципієнту (як засобами іноземної мови, так і засобами рідної для нього мови, яка для комуніканта все-таки є іноземною у процесі перекладу), то він (реципієнт) за допомогою отриманої інформації зберігає нову інформацію, якою в подальшому може скористатися і в професійній діяльності, і в процесі спілкування з іншими комунікантами. Безперечно, можна вважати, що спілкування іноземною мовою на будь-якому рівні міжособистісного спілкування та в перекладі, а отже і в перекладацькій діяльності перекладача розвиває ще одну функцію мови — інформаційну.

Щоб досягти перекладацької майстерності, перекладачеві необхідно насамперед дуже багато перекладати, тобто застосовувати набуті теоретичні знання на практиці, поступово відшліфовувати свою майстерність і лише тоді він зможе отримати задоволення від обраної професії, від своєї перекладацької майстерності, лише тоді він буде справжнім мостобудівником міжмовної та міжкультурної комунікації.

Запитання до лекції

1. Визначте поняття лексичних трансформацій у перекладі.
2. Поясніть ваше розуміння конкретизації значення слова та використання його на практиці, у перекладі.
3. Розкрийте поняття “генералізація значення слова” та його використання у перекладі.
4. Що таке транскодування? Назвіть чотири види цієї лексичної трансформації та охарактеризуйте їх використання на практиці, у перекладі.
5. Що таке калькування? Поясніть його використання у практиці.
6. Як ви розумієте контекстуальну заміну та її застосування у практиці перекладу?
7. Поясніть принципи застосування лексичних трансформацій у процесі перекладу — додавання слова, вилучення слова, лексико-синтаксичне розгортання та їх взаємозв'язок у процесі перекладу того чи іншого тексту.
8. Як ви розумієте застосування у перекладі лексичної трансформації смисловий розвиток?
9. Визначте основні види антонімічного перекладу та його застосування на практиці.
10. Яких умов повинен дотримуватися перекладач у перекладі, якщо він використовує лексичну трансформацію описовий переклад?

Лекція 3

Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі (граматичні та лексичні аспекти)

Дуже важливим моментом в отриманні перекладачем досвіду є розуміння тих аспектів перекладу, які призводять до порушення норм перекладу, норм мови перекладу та мови оригіналу. Аналіз вихідної мови та синтез її складових у процесі розуміння того чи іншого тексту допомагають не порушувати єдності змісту та форми поданої інформації. Справжнє володіння мовою перекладу надає можливість за допомогою різних мовних засобів обробити, а згодом і відтворити надану інформацію, донести її до читача чи слухача. Цей процес відбувається і в зворотному напрямку. Уникнути помилок у перекладі, від яких не застрахований жоден перекладач, допомагає якраз розуміння та застосування на практиці попередження мовної інтерференції вихідного тексту.

1. Переклад іноземною мовою та інтерференція мови оригіналу в перекладі

Коли контактують дві мови, особливо рідна та іноземна мова перекладача, у перекладі може спостерігатися інтерференція мови оригіналу — часто несвідомий вплив вихідної мови на вживання перекладачем елементів та конструкцій мови перекладу за аналогією з мовою оригіналу, що призводить до порушення норм мови перекладу та різного роду помилок у тексті перекладу. Головними причинами такої інтерференції є недостатнє знання перекладачем мови перекладу та його недостатня уважність до мови перекладу і тексту оригіналу. Інтерференція мови оригіналу може мати місце й у тому випадку, коли перекладач добре знає мову перекладу, але він просто втомився і втратив здатність дотримуватися норм мови перекладу. Ось чому навички перекладу з дотриманням норм мови перекладу повинні бути доведені до автоматизму, щоб уникнути інтерференції мови оригіналу.

При перекладі з рідної мови на іноземну недосвідчені перекладачі нерідко припускаються буквалізмів через інтерференцію рідної мови та невживання тих елементів мови перекладу, що відсутні у мові оригіналу. На думку професора В. І. Карабана, аналіз перекладів на іноземну мову, виконаних студентами-перекладачами, свідчить про те, що вони іноді віддають перевагу тим лексичним і граматичним елементам (зворотам, конструкціям та структурам речення), які на-

явні також у мові оригіналу, і недостатньо вживають ті елементи, що відсутні в рідній мові і наявні лише в іноземній мові як мові перекладу. Це можна назвати **звужувальною інтерференцією**, оскільки вона не призводить до грубих помилок у перекладі, на відміну від **негативної інтерференції**, результатом якої є грубі помилки у тексті перекладу.

Одним із найефективніших шляхів усунення буквалізмів та інтерференції рідної мови при перекладі є виконання відповідних перекладацьких вправ, зокрема, на застосування лексичних і граматичних трансформацій, що усувають буквалізми і вплив рідної мови.

Отже, інтерференція мови оригіналу може бути двох видів:

- 1) перекладач під впливом мови оригіналу вживає у перекладі невідповідні словосполучення, граматичні форми або синтаксичні конструкції, невластиві для мови перекладу;
- 2) перекладач під впливом мови оригіналу не вживає тих слів, граматичних форм і синтаксичних конструкцій мови перекладу, які відсутні у мові оригіналу. Перший вид інтерференції призводить, зрозуміло, до мовних помилок у перекладі і є більш небезпечним, ніж другий. Проте й другий вид інтерференції небажаний при перекладі, оскільки через невживання властивих тільки для мови перекладу граматичних форм і конструкцій значно збіднюється мова перекладу.

Хоча інтерференція мови оригіналу у перекладі може спостерігатися й у випадку перекладу з іноземної мови на рідну мову, проте в особи, яка оволоділа іноземною мовою внаслідок навчання у спеціальних навчальних закладах, інтерференція рідної мови у перекладі іноземною відчутніша внаслідок того, що рівень володіння іноземною мовою неминуче нижчий за рівень володіння рідною мовою. Отже, у перекладознавстві існують граматична та лексична інтерференція мови оригіналу в перекладі.

1.1. Попередження граматичної інтерференції мови оригіналу в перекладі

Граматична інтерференція мови оригіналу в перекладі — це вживання словоформ, словосполучень і синтаксичних конструкцій мови оригіналу в перекладі за нормами мови оригіналу, а не цільової мови, або невживання у перекладі тих словоформ, словосполучень та синтаксичних конструкцій, які відсутні у мові оригіналу. Можна розрізняти два види граматичної інтерференції мови оригіналу в перекладі:

- 1) **негативну інтерференцію**, внаслідок якої порушуються граматичні норми цільової мови;
- 2) **звужувальну інтерференцію**, внаслідок якої не порушуються граматичні норми мови перекладу, проте яка збіднює цільову мову через те, що в перекладі не вживаються ті словоформи, словосполучення та синтаксичні конструкції, що відсутні у вихідній мові.

Що стосується негативної інтерференції, то тут достатньо добре вивчити норми мови перекладу. Стосовно ж звужувальної інтерференції, то тут потрібно добре оволодіти навичками мовлення мовою перекладу та навичками вживання у перекладі тих словоформ, словосполучень та синтаксичних конструкцій, що відсутні в мові оригіналу, проте притаманні мові перекладу.

Отже, **для попередження граматичної інтерференції** мови оригіналу в перекладі треба **добре знати граматичні норми цільової мови та мати сталі навички мовлення мовою перекладу**, у тому числі навички вживання у перекладі слів, словосполучень та синтаксичних конструкцій, які є у мові перекладу і які відсутні в мові оригіналу.

Найкращим способом попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі є ознайомлення з граматичними розбіжностями мови оригіналу та перекладу і вироблення сталих навичок нормативного вживання слів, словосполучень та синтаксичних конструкцій у перекладі шляхом відповідного тренування через виконання спеціально підібраних вправ на труднощі перекладу, що можуть спричинити інтерференцію мови оригіналу в перекладі. Особливо важливо наполегливо відпрацьовувати попередження звужувальної інтерференції з тим, щоб навчитися вживати в перекладі іноземною мовою ті словоформи, сполучення слів та синтаксичні конструкції, які є у мові перекладу і які відсутні в мові оригіналу. Завдяки цьому переклад, виконаний без звужувальної інтерференції, буде читатися як природний, як такий, що написаний мовою оригіналу, звичною для носіїв цієї мови.

Насамперед потрібно звернути увагу на такі аспекти усунення інтерференції української мови в перекладі німецькою, як врахування розбіжностей у **вербальності** (наявності більшої кількості дієслівних словоформ у реченні) та **номінальності** (наявності більшої кількості іменних словоформ у реченні) на різних ділянках будови української та німецької мов, у вживанні метафоричних присудків та агентивних неживих підметів, у частотності вживання заперечних часток та слів

з негативними префіксами і суфіксами, у вживанні поширеної групи підмета у реченні, у кількості та функціях неозначених форм дієслова. **Типовим способом попередження граматичної інтерференції мови оригіналу є застосування різного роду граматичних та лексико-граматичних трансформацій.**

Оскільки українська та німецька мови на різних ділянках своєї будови відрізняються ступенем вербальності речень, то нерідко у перекладі з української мови на німецьку, виконаному недосвіченим перекладачем, може спостерігатися інтерференція мови оригіналу в перекладі: в одних випадках переклад українського речення німецькою мовою може бути недостатньо вербальним, а в інших — занадто вербальним.

Як відомо, при перекладі перекладачі нерідко використовують трансформацію вербалізації. Тому виникає необхідність описати та пояснити трансформацію вербалізації, виявити її види та закономірності застосування при перекладі української мови німецькою, щоб дати перекладачознавче та лінгвістичне пояснення відповідному виду розбіжностей між мовами та узагальнити існуючу практику перекладу, а також забезпечити перекладача низкою засобів щодо перекладу мовноспецифічних явищ.

Трансформація вербалізації — це комплексна лексико-граматична перекладацька трансформація, що поєднує в собі лексико-семантичні, граматичні (морфологічні та синтаксичні) перетворення та стилістичні перекладацькі трансформації. Це перекладацька трансформація, внаслідок якої у перекладі з'являються додаткові словоформи або збільшується кількість вербальних семантичних ознак у реченні перекладу.

Вербальність — це характеристика речення з точки зору наявності та кількості експліцитних та імпліцитних дієслівних форм і сем.

Під предикативністю розуміють загальну синтаксичну категорію, що формує речення; її загальне значення та призначення полягає у відношенні смислу / змісту речення до дійсності. Предикат вказує на ознаку предмета, його стан та відношення до інших предметів.

Розбіжності української та німецької мов полягають у різних загальних закономірностях співвідношення граматичних форм і конструкцій мов оригіналу та перекладу, у відмінностях функціонування граматичних елементів.

Причини трансформації вербалізації можна поділити на **мовні**, пов'язані з особливостями будови мови перекладу та мови оригіналу,

та **комунікативно-перекладацькі**, пов'язані з особливостями мовлення цими двома мовами та з необхідністю забезпечення успіху міжмовної комунікації перекладачем.

Мовні причини застосування перекладачем трансформації вербалізації при перекладі базуються на тому, що специфічні особливості мови оригіналу диктують необхідність перекладацьких перетворень внаслідок відсутності відповідних характеристик у мові перекладу. Оскільки кожна мова характеризується певною системою, її нормативними реалізаціями та реалізацією у мовленні (узусом), то, відповідно, і мовні причини можна поділити на системно-зумовлені, нормативні, узуальні, а комунікативно-перекладацькі — на прагматичні причини та індивідуально-перекладацькі рішення.

Під системно-зумовленими причинами розуміють відмінності в лексичній та граматичній будові двох мов, а саме: відсутність відповідного елемента або лексичного чи граматичного явища у мові перекладу, наприклад, наявність дієприслівника в українській мові, незбігання категорій виду та часу, розбіжності у семантичній структурі словосполучення в німецькій та українській мовах та особливості словотвірної системи двох мов, наприклад:

— *Річки мють її зелені береги, луки її покриваються весною травами та квітами, як і перед давніми віками.* — *Die Flüsse waschen ihre grünen Ufer, die Wiesen werden im Frühling von Grass und Blumen gedeckt / bedeckt* — 1) *wie vor den alten Zeiten*; 2) *den uralten Jahrhunderten*; 3) *damaligen Zeiten*.

Відомо, що в німецькій мові пасивні граматичні конструкції вживаються набагато частіше, ніж в українській мові. Тому нерідко трапляється, коли німецькому реченню з присудком у пасиві в перекладі відповідає українське речення в активному стані. Наприклад, 1. *Die Staatsangehörigkeit des Kindes wird gewöhnlich durch die Staatsangehörigkeit der Eltern oder durch den Ort der Geburt des Kindes bestimmt* (Präsens Passiv). — *Громадянство батьків та місце народження дитини звичайно визначають її громадянство* (3 ос. мн., теп. час).

2. *Nicht alle Produkte werden dabei so weit verarbeitet, dass man sie im Geschäft kaufen kann wie zum Beispiel Arzneimittel oder Pflanzenschutzmittel. Die meisten Produkte werden von anderen Fabriken übernommen und weiterverarbeitet. Es sind keine Endprodukte, sondern Zwischenprodukte.* — *Не всі продукти таким чином переробляються, що їх можна придбати як, наприклад, ліки чи засоби захисту рослин.*

Інші фабрики беруть продукти і їх переробляють. Проте це — не продукти споживання, а лише субпродукти.

Головною причиною застосування перекладацьких граматичних трансформацій у перекладі є розбіжності у граматичній будові німецької та української мов. Конкретними причинами таких трансформацій є:

- 1) відмінності у складі частин мов;
- 2) відмінності у порядку слів у реченні;
- 3) відмінності у вживанні слів різних частин мови;
- 4) відмінності у сполучуваності слів;
- 5) відмінності у побудові речень та словосполучень;
- 6) відмінності у словотвірних системах.

Слід пам'ятати, що українська та німецька мови належать до різних мовних груп індоєвропейської сім'ї мов, вони є далекоспорідними, а тому їх будова різниться, через що переклад з української мови на німецьку не може здійснюватися без застосування граматичних трансформацій.

1.2. Попередження лексичної інтерференції мови оригіналу в перекладі

Лексична інтерференція мови оригіналу в перекладі — це зумовлене впливом мови оригіналу вживання перекладачем у тексті перекладу невластивих для мови перекладу слів та словосполучень, що не відповідають нормам мови перекладу.

Головними причинами лексичної інтерференції є недостатнє знання перекладачем норм слововживання і сполучення слів мови перекладу. Тому основним способом попередження лексичної інтерференції у перекладі є глибоке вивчення норм вживання слів і сполучуваності слів у тексті мови перекладу.

Глибоке вивчення такого матеріалу передбачає наявність відомостей про нього. Водночас деякі ділянки німецької мови як мови перекладу та характер відповідників українських слів і словосполучень описані ще недостатньо, тому можливість докладного вивчення таких матеріалів обмежена. Наприклад, у перекладознавчому плані переклад українських часток німецькою мовою вивчено недостатньо. Відомо, що в українській мові кількість часток значно більша, ніж у німецькій і не завжди українській частці відповідає німецька частка. Нерідко відповідниками українських часток є різного роду словосполучення. Крім того, в українській мові є чимало фразеологізованих

речень із частками, де частки не перекладаються німецькою мовою окремо, а перекладаються лише як складові таких речень і можуть взагалі не мати безпосередніх відповідників.

Ще однією причиною лексичної інтерференції у перекладі є неправильне визначення перекладачем того, в якому значенні вжито те чи інше багатозначне слово в оригіналі. Прикладами такої інтерференції у перекладі є неправильні переклади займенників “*такий*” у значенні “*згаданий вище*” та “*всі*” і “*кожний*” відповідно як *solcher, alle, jeder*. У наступному реченні займенник “*такий*” вказує не на подібність, а має анафоричне значення, тобто має апов’язане з ним слово або речення у попередньому контексті, як правило, у попередньому реченні, і його варто перекладати як *dieser*, а не *solcher*.

Це цікава пропозиція, проте я не маю часу на таку подорож, не кажучи вже про гроші. — Das ist ein interessantes Angebot, aber ich habe keine Zeit für diese Reise, ohne etwas über Geld zu sagen (und kein Geld).

Попередній контекст (словосполучення “*цікава пропозиція*”) свідчить про те, що займенник “*таку*” не має порівняльного значення і тому не може перекладатися займенником *solcher*. Подібний переклад спостерігається й у наступному випадку: *На такий висоті важко дихати. — Es ist schwer, auf dieser Höhe zu atmen.*

Другий приклад стосується перекладу займенника “*весь / все / всі*” *ganz / alles / alle*:

Він ледь не сказав їй про все. — Er sagte nichts ihr über alles.

Війна торкнулася всіх у всьому світі. — Der Krieg betrifft jemanden in der ganzen Welt.

Вона проти всього нового. — Sie ist gegen alles Neue.

Можливо, ти знаєш усе. — Vielleicht weißt du alles.

Не всі студенти вчать старанно. — Nicht alle Studenten studieren tüchtig.

Як бачимо, у більшості випадків означені українські займенники перекладаються німецькою мовою по-іншому, тому що норми їх уживання в німецькій мові відрізняються від норм уживання в українській мові.

Як відомо, в українській та німецькій мовах прикметники за значенням поділяються на якісні та відносні. У німецькій мові набагато менше відносних прикметників, ніж в українській мові, тому відповідні значення виражаються у перекладі німецькою мовою першим компонентом композитного утворення — атрибутивним словом, наприклад: *літній день — der Sommertag, рідна мова — die Muttersprache.*

Ту саму невідповідність обох мов можна простежити на прикладі вживання прикметника в реченні у функції предикатива. На відміну від української мови прикметник не узгоджується з іменником. Наприклад, *Die Aufgabe ist schwer* — завдання важке; *Die Aufgaben sind schwer* — завдання важкі. Або для позначення року в німецькій мові, на відміну від української, вживаються не тисячі, а сотні у поєднанні зі словами *im Jahre* чи без них: *(Im Jahre) 1990 (neunzehnhundertneunzig) wurde die Wiedervereinigung Deutschlands verkündigt.* — У 1990 році проголошено возз'єднання Німеччини. Виняток становлять роки між 1000 та 1099, 2000 та 2099, які читаються та вимовляються, тобто вживаються у німецькій мові як звичайні числа (*1032, 2007* — *(ein)tausendzweiunddrei ßig, zweitausendsieben*) і це потрібно знати перекладачеві.

Отже, перекладач повинен знати перекладні відповідники кожного із значень (лексико-семантичних варіантів) багатозначного слова. У разі неправильного визначення значення такого слова лексична інтерференція неминуча, як, відповідно, неминуча й помилка у перекладі. Це свідчить про те, що перекладач повинен досконало знати не тільки мову перекладу, а й рідну мову — мову оригіналу, бути чутливим до кожного слововживання в оригіналі й чітко усвідомлювати, в якому значенні вжито те чи інше слово. Тому одним із засобів попередження інтерференції під час перекладу є глибокий аналіз тексту оригіналу з метою правильного розуміння його смислу та значення кожного мовного елемента в ньому.

Серед головних причин застосування лексичних заміन у перекладі можна назвати такі: **різна семантична структура багатьох полісемантичних слів української та німецької мов, відмінна сполучаність багатьох слів, різні норми вживання слів та словосполучень і розбіжності у стилістичних характеристиках слів.** Окрім того, перекладач у процесі оволодіння мовою оригіналу повинен зрозуміти відмінності, які існують на морфологічному та синтаксичному рівнях між обома мовами, демонструючи взаємопов'язаність лексики, граматики і синтаксису, і застосовувати свої знання на практиці.

Порівняно з українською мовою німецьку мову характеризують такі особливості.

У морфології:

1. Наявність в іменника артикля — показника роду іменника і значення означеності/неозначеності.
2. Наявність тільки чотирьох відмінків.

3. Порівняно обмежена кількість відмінкових закінчень іменників і прикметників.
4. Наявність відокремлюваних префіксів дієслів.
5. Наявність трьох форм вираження дії в минулому часі.
6. Наявність аналітичних дієслівних форм (перфект, плюсквамперфект, всі форми пасиву, майже всі форми кон'юнктиву, кондиціоналіс I і II).
7. Відсутність граматичної категорії виду.
8. Відсутність категорії роду у дієслів.
9. Відсутність категорії дієприслівників.
10. Наявність двох форм дієприкметників.
11. Наявність неозначеного особливого займенника *man* і безособового займенника *es*.
12. Велика кількість прийменників.
13. Наявність займенникових прислівників.

У синтаксисі:

1. Двоскладність німецького речення: обов'язкова наявність у реченні підмета і присудка.
2. Вербальність німецького речення: присудок обов'язково має дієслівну відмінювану частину (самостійне дієслово, допоміжне дієслово або дієслово-зв'язку).
3. Номінативність німецького речення; підмет завжди вживається в називному відмінку.
4. Фіксований порядок слів німецького речення; присудок завжди стоїть на визначеному місці.
5. Рамковість граматичних структур; член речення, що складається з двох елементів, створює рамку для залежних від нього інших членів речення.
6. Наявність бесполучникових інфінітивних зворотів.
7. Наявність конструкцій "називний відмінок + неозначена форма дієслова".
8. Наявність конструкцій "*haben + zu + Infinitiv*", "*sein + zu + Infinitiv*" і т. д.

Чи справді перекладач під час перекладу думає в термінах граматичних чи лексичних трансформацій? Іншими словами, чи характеризуються трансформації психологічною реальністю? Відповідь на це запитання становить значний інтерес, оскільки підтвердження психологічної реальності перекладацьких трансформацій свідчитиме про те, що перекладачів варто обов'язково навчати різного роду

перекладацьких трансформацій. Варто завжди мати на увазі, що ця проблема ще не досліджена, проте можна навести певні міркування стосовно психологічної реальності перекладацьких трансформацій. На думку професора В. І. Карабана, по-перше, у теоретичній перекладознавчій літературі при моделюванні процесу перекладу нерідко зазначається трансформаційний компонент моделі перекладу. Тією чи іншою мірою він присутній у багатьох теоретичних моделях перекладу. Це може бути непрямим свідченням психологічної реальності трансформацій.

По-друге, спостереження над практикою перекладу свідчать про те, що перекладач під час перекладу несвідомо чи свідомо застосовує трансформації. У високопрофесійного перекладача це може відбуватися автоматично, підсвідомо, тоді як у перекладача-початківця це відбувається свідомо — він застосовує трансформації під час перекладу внаслідок навчання застосуванню різних перекладацьких трансформацій. Отже, можна говорити, що перекладацькі трансформації характеризуються психологічною реальністю, яка як опосередковано, так і безпосередньо оточує перекладача.

Запитання до лекції

1. Як ви розумієте процес інтерференції у перекладацькій діяльності? 2. Які види інтерференції існують у перекладознавстві? 3. До яких результатів можуть приводити звужувальна та негативна інтерференції? 4. Що таке граматична інтерференція мови оригіналу в перекладі? 5. Назвіть основні риси звужувальної та негативної граматичної інтерференції. 6. Назвіть основні моменти попередження граматичної інтерференції. 7. Як ви розумієте номінальну та вербальну трансформації та їх використання у процесі попередження граматичної інтерференції? 8. Назвіть основні розбіжності української та німецької мов. 9. Що таке лексична інтерференція у перекладацькій діяльності? 10. Назвіть основні причини появи лексичної інтерференції у процесі перекладу. 11. Охарактеризуйте основні відмінності між мовою перекладу та мовою оригіналом (українською та німецькою мовами) на морфологічному та синтаксичному рівнях.

Лекція 4

Стильова теорія перекладу: переклад текстів різних стилів

Наприкінці ХХ ст. про існування українського перекладу можна було говорити лише як про переклад творів зарубіжної художньої

літератури, тому що переклад інформації (текстів) іншого напрямку здійснювався на теренах України російською мовою, а це й переклади переговорів на міжнародному рівні, і переклади текстів правознавчого та економічного спрямування, переклади у сфері військової справи. Тож треба віддати належне насамперед відомим українським письменникам, адже їхні переклади зарубіжної художньої літератури, передусім світової класики, відіграли значну роль у творенні української нації, розбудові та збагаченні її культури, збереженні важливої сфери функціонування і розвитку української мови. Не можна не згадати майстрів українського перекладу ХХ ст. Максима Рильського та Миколу Бажана, котрі були вчителями кількох поколінь перекладачів. У них навчалися, шліфували свою майстерність українські перекладачі, яких тепер можна назвати справжніми майстрами українського перекладу, – Микола Лукаш і Василь Стус, Борис Тен і Андрій Содомора, Олекса Кундзіч і Степан Ковганюк, Максим Стріха й Іван Світличний та ін. Українські митці слова продовжили кращі традиції своїх попередників – Івана Франка, Лесі Українки, Пантелеймона Куліша, Михайла Старицького, Миколи Зерова та ін. Вони збагатили національну школу перекладу гідними зразками майстерної перекладацької праці, подарувавши українському читачеві шедеври світової літератури – твори Данте і Петрарки, Шекспіра і Сервантеса, Гьоте та Шиллера, Пушкіна та Лермонтова, Міцкевича та Петефі. Незважаючи на те, що вони могли бути звинуваченими у прихильності або в прямій участі в національному українському русі, тобто бути оголошеними “українськими буржуазними націоналістами”, отримати заборону писати (згадайте царські часи і Тараса Шевченка) й відповідно – друкуватися (їхні твори не відповідали б вимогам “соціалістичного реалізму” і тому становили б для читача меншовартісну цінність, “одурманюючи” його. Багато сучасних студентів, мабуть, і не знають про перекладацьку діяльність класиків української літератури, проте, що колишній кріпак, на честь якого названо стільки вулиць та відкрито стільки пам’ятників, окрім того, що боровся у своїх віршах проти царя та його поплічників, ще й перекладав, що Максим Рильський наважився перекласти “Євгенія Онегіна”, що Микола Зеров перекладав класику, сидючи у концтаборі на Соловках, хоча його переклад “Енеїди” Вергілія дотепер не знайдено.

Отже, українські перекладачі – а це Микола Зеров, Валеріан Підмогильний, Михайло Драй-Хмара, Микола Вороний, Павло Фили-

пович, Дмитро Загул та інші представники “розстріляного Відродження” збагатили українську культуру, розширили естетичні обрії українського читача, утверджували в культурі загальнолюдські цінності — “прекрасного й корисного” для людської душі, пропагували гуманістичні ідеї, були за допомогою своїх талановитих, неперевершених перекладів супротивниками тоталітарного режиму.

1. Переклад художніх текстів

Про художній переклад українською мовою можна говорити багато, оскільки, як зазначалося, можна констатувати, що переклад художніх текстів на теренах України відбувся, і дуже давно. Варто зазначити, що в художньому перекладі здійснюється не тільки подолання просторових відстаней, мовних бар’єрів між співіснуючими в часі культурами, а й перемога над часом. Завдяки перекладу автори творів, написаних словами, звучання яких давно завмерло в глибинах тисячоліть, розмовляють з нами, намагаються донести до нас ті часи, в яких були свої герої, свої принципи й діяння.

Як відомо, основною ознакою літературно-художнього стилю є підпорядкованість усіх його мовних засобів завданню створення художнього образу. Образність є основою художнього тексту, а конкретний спосіб її вияву відрізняє один текст від іншого. У зв’язку з цим постає питання: що саме є “одиноцею перекладу”: слово, словосполучення, речення чи, можливо, художній образ?

Однозначної відповіді на це питання нема і не може бути: надто велика різноманітність відзначає тексти художньої літератури. Залежно від багатьох обставин конкретний зміст одиниці перекладу може мати різне наповнення. Переклад художнього твору залежить від майстерності перекладача, від його вміння, створюючи образ у перекладі, не “забирати хліб” у автора твору, проте, як наголошує О. І. Чередниченко з посиланнями на М. Т. Рильського, стримувати (мати) власне “я” перекладача і визначати переклад (художній) як “акт найвищої дружби між письменниками”.

2. Переклад публіцистичного тексту

У публіцистичних текстах широко використовується суспільно-політична термінологія, оскільки без неї неможливо було б сформулювати політичну ідею, що є душею публіцистики. Публіцистика також немислима без систематичного звертання до образних засобів літературної мови, насамперед до епітетів, порівнянь, метафор. Але

вони в публіцистичному тексті, на відміну від тексту літературно-художнього, відіграють підпорядковану, службову роль. Без них публіцистика залишалась би сухим повчанням та напучуванням і не змогла б апелювати до емоцій читачів і слухачів.

З науковим викладом публіцистику споріднює чітка логічна послідовність розгортання думки, а з літературно-художнім текстом — експресивність, здатність “заражати” читача емоціями, які передає йому автор публіцистичного твору. Для публіцистики характерне вживання прийомів ораторського мовлення: повторення найважливіших, “ключових” фраз тексту, використання гіперболічних образів, цитування й коментування крилатих висловів відомих людей, риторичні фігури єдиноначаття (анафори), єдинозавершення (епіфори), градації, — усе це надає чітко вибудованій структурованості публіцистичному текстові, полегшує доведення політичної думки до свідомості читача або слухача.

Близькі до публіцистичних текстів науково-популярні твори на суспільно-поетичну тематику. У художній літературі також можна знайти чимало випадків публіцистичного викладення окремих фрагментів тексту, наприклад, у “Поемі про море” О. Довженка, у “Вершиках” Ю. Яновського, у романах О. Гончара і М. Стельмаха. Визначний зразок української публіцистики ХХ ст. — наукова розвідка “Інтернаціоналізм чи русифікація?” І. Дзюби.

3. Переклад наукового тексту

Основою наукового тексту є термінологія певної галузі науки. Система термінів передає систему наукових понять, які є наслідком тривалого попереднього розвитку цієї галузі і необхідною умовою дальшого її прогресу. Правильне розуміння і відповідне відтворення у перекладі термінів, наявних у тексті оригіналу, є першою заповіддю перекладача наукової літератури. Закономірності розвитку природи і суспільства, відкриті й пізнані наукою, формулюються за допомогою термінів. У системах термінів відбиваються всі наукові теорії та гіпотези, всі наукові ідеї. Тому будь-яке викривлення термінології в перекладі наукового твору неодмінно призводить до спотворення висловлених в ньому ідей. При перекладі термінів найбільше важить точність і послідовність їх уживання.

Важливою особливістю наукового тексту є суворі логічна послідовність викладу міркувань автора. Загальновідома “сухість” (коли порівнювати з текстами художньої літератури) стилю наукових тво-

рів є відображенням саме цієї риси їх побудови. Композиція наукового тексту завжди передбачає рух думки від простого до складного, від відомого до невідомого. Це безпосередньо відтворюється в синтаксисі наукового твору. Чіткість синтаксису, неоднозначність зв'язків між членами речення і окремими реченнями є предметом особливої уваги перекладача. Порушення усталеного порядку слів, невдале розміщення підрядного речення щодо того слова головного речення, якого воно безпосередньо стосується, — все це може “зашифрувати” думку автора наукового твору, утруднити її сприйняття у перекладі. Але не можна розуміти проблему так, ніби синтаксис оригіналу в усьому сковає перекладача, ніби перекладач мусить мало не калькувати його. А. В. Федоров (1968) підкреслює, “що стиль наукового тексту дає перекладачеві дуже широкі синтаксичні можливості: оскільки будова речення тут не відіграє самостійної стилістичної ролі, бо при перекладі на іншу мову можливі в дуже широких межах різноманітні граматичні перебудови й синтаксичні перегруповання, аж до роз'єднання речення на дрібніші частини, сполучення дрібніших частин в єдине ціле, з'єднання однієї частини речення з частиною іншого й т. ін.”.

Ці універсальні закономірності перекладу наукового тексту стосуються творів усіх жанрів — від наукової монографії, розрахованої на вузьке коло фахівців, до шкільного підручника, призначеного для загального вжитку. Проте окремі різновиди наукових творів мають свої специфічні риси, які відображаються й у перекладі. Так, наприклад, у математичних текстах чи в текстах з історії або філософії загальновідома цілковита відсутність елементів образності в текстах з природничих наук, проте в творах гуманітарного циклу можуть в окремих випадках з'являтися образи, щоправда, споріднені швидше не з художніми образами, властивими для мови літературних творів, а з образами публіцистичними.

Науково-популярні тексти, з одного боку, спираються на наукову термінологію, хоча й використовують її не так широко і послідовно, як суто наукові твори, а з другого — включають до свого складу певні риси художньої мови — тропи, наближений до розмовного синтаксис тощо. Зрозуміло, що ці ознаки жанру неодмінно мають враховуватися при перекладі.

У науково-популярних текстах поєднуються деякі особливості наукового і художнього стилів. У цих текстах дозволяється вживання наукової термінології, але досить обмежене. Терміни часто поясню-

ються за допомогою художніх образів, які виконують тут допоміжну роль (на відміну від літературно-художнього стилю).

3. Переклад технічного тексту

Переклад технічного тексту близький до перекладу тексту наукового. Але він має і свою специфіку. Так, наприклад, технічна термінологія не є такою чітко вибудованою системою, як наукова. У технічному перекладі меншої ваги надається виразності мови, допускається суміжне розташування однокорених слів. Разом з тим технічний текст, як і науковий, повинен бути однозначним.

Тому при перекладі технічного тексту необхідно його проаналізувати, звернути увагу на повторюваність словосполучень, на “сухість” викладу через відсутність слів, які не мають конкретного семантичного навантаження, а також необхідно підбирати у перекладі відповідники технічним термінам.

3.1. Основні лексично-термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми науково-технічного перекладу

Уже перші труднощі в процесі науково-технічного перекладу виникають при відтворенні безеквівалентної лексики. Для цього можливі такі способи:

- 1) транслітерація: *Diesel* — *дизель*, *Lampe* — *лампа*;
- 2) калькування: *Atombombe* — *атомна бомба*, *Kernenergie* — *ядерна енергетика*;
- 3) наближений переклад: *Hanswurst* — *петрушка*;
- 4) описовий переклад: *das Mitbestimmungsrecht* — *право громадянина на участь в управлінні підприємством*, *der Anlernberuf* — *професія, яка здобувається у процесі нетривалого навчання безпосередньо за місцем роботи*;
- 5) елімінація національно-культурної специфіки; *Radezky-marsch* — *військовий марш*;
- 6) передача одного поняття за допомогою кількох понять: *механізм управління автомобілем* — *Lenkung und Bremsanlage des Wagens*;
- 7) перерозподіл значення: *Bundesrat* — *Верхня палата*
- 8) наближена передача слів-реалій: (швейц. лек.) *громадянин з правом голосу* — *der Stimmbürger*;

- 9) передача випадкових безеквівалентних одиниць: *Tag und Nacht* – доба;
- 10) переклад структурних екзотизмів: *позбутися поганого працівника, давши йому схвальну рекомендацію для іншого місця роботи, – weglassen*.

Чимало проблем постає перед перекладачем, який намагається досягнути відповідного рівня адекватності перекладу, для чого пропонується ряд методів:

- 1) конкретизація (замість *Holz* – *дерев'яні бруси*);
- 2) генералізація (*Elektromobil* – *ein Fahrzeug*);
- 3) смисловий розвиток (*100 Jahre Zugverkehr* – *історія становлення та розвитку залізничного транспорту*);
- 4) антонімічний переклад (*der Gelehrte machte vor keinen Hindernissen halt* – *вчений долав усі перепони*);
- 5) синтаксичні трансформації (*die getroffenen Massnahmen erlauben die Einrichtung im Labor eines großen Gerätes* – *вжиті заходи дають змогу розташовувати в лабораторії великий прилад*);
- 6) перерозподіл змісту, за якого відбувається неспіввіднесеність як у плані лексики, так і в плані граматики (*Die Schwerverletzten wurden aus dem Wraks mit Brechwerkzeugen geborgen* – *Тяжкопоранені були звільнені з понівечених кузовів шляхом злому спеціальними інструментами*).

Німецька мова науково-технічних текстів відзначається наявністю складних розгорнутих речень з інфінітивними зворотами, поширеними означеннями та ввідними конструкціями. Не варто плутати “точний” та “буквальний” переклад. Точність передбачає стислість, виразність, логічну послідовність, повноту викладу матеріалу та відповідність нормам мови. Що потрібно робити перекладачеві, щоб найкраще виконати переклад науково-технічного тексту?

- 1) спершу слід прочитати текст повністю або його основні фрагменти й лише потім звернути увагу на ключові речення;
- 2) перший варіант перекладу заголовка тексту може бути наближений до буквального;
- 3) перший варіант перекладу речення може бути наближений до буквального;
- 4) редагування перекладеного речення;
- 5) після перекладу всього тексту варто внести необхідні стилістичні правки.

Отже, лише тоді текст можна вважати перекладеним. Необхідно додати, що перший і третій етапи вимагають знання необхідної лексики фахової мови та її словотвірних особливостей. Не останню роль при цьому відіграє вміння розпізнавати значення терміна за контекстом та його словотвірними формами, спроможність користуватися різними словниками. Другий етап передбачає знання граматичних особливостей обох мов. Маються на увазі вміння розпізнавати та перекладати граматичні форми та конструкції, способи вираження модальності, порядок слів у реченнях, утворення та застосування часів дієслів, вміння перекладати та аналізувати складні речення, досконале знання морфологічних, стилістичних та семантичних розбіжностей між мовою оригіналу та мовою перекладу.

Що стосується словотвору, то перекладачеві варто засвоїти семантичні особливості іменникових суфіксів (для ч. р. — *-er, -ing, -or, -ist*; для ж. р. — *-ung, -schaft*), прикметникових суфіксів, невідокремлюваних та відокремлюваних префіксів. Треба також відповідно перекладати композитні утворення німецької мови — складні іменники. Віддієслівні іменники перекладаються частіше дієсловами. Особливу увагу необхідно звертати на переклад вузькогалузевих термінів (*die Luft* — *повітря і щільна, der Strom* — *потік і струм*). У такого роду текстах специфічні функції можуть виконувати службові слова (прійменники, сполучники). Окрему роль відіграють артиклі (вживання означеного і неозначеного артиклів, зміна значення слова через заміну артикля), широке застосування має безособовий займенник “*es*”. У деяких терміносистемах (фізика, хімія, математика) широко використовуються модальні дієслова, які до того ж часто поєднуються із займенником “*man*” (“*sollen + man*” висловлює необхідність, припис, доручення іншої особи. Пасивна форма дієслів передається українською мовою інколи активною формою.

У перекладі всі аспекти тексту оригіналу пов'язані між собою і тому дії перекладача нагадують нам комп'ютер, коли одночасно обробляється граматична, лексична, стилістична, загальнотекстова і комунікативна інформація. Зокрема, як граматику залежить від лексики (наприклад, граматичне значення словосполучення певної синтаксичної моделі може змінюватися залежно від слів, що вжиті у словосполученні), так і лексика залежить від граматичних моментів (наприклад, зміна типової сполучуваності слів може призводити до нового лексико-семантичного варіанта слова, тобто фактично до утворення нового слова).

Так само лексика і граматики тісно пов'язані з жанрово-стилістичними проблемами, оскільки, наприклад, до стилістичних характеристик тексту належать і частотність вживання певних слів, і застосування певних граматичних форм та структур. Тому виокремлення лексичних, термінологічних і жанрово-стилістичних проблем перекладу в самостійну перекладознавчу сферу є, з теоретичного погляду, досить умовним, а можливо й не виправданим.

Зазвичай виокремлюють такі лексичні труднощі науково-технічного перекладу: багатозначність слів (термінів) та вибір адекватного словникового відповідника або варіанта перекладу слова (терміна), особливості вживання загальнонародних слів у науково-технічних текстах, правильне застосування того чи іншого способу перекладу лексики, визначення межі допустимості перекладацьких лексичних трансформацій, переклад термінів-неологізмів, абревіатур, такі "фальшиві друзі" перекладача, як псевдоінтернаціоналізми, лексикалізовані форми множини іменників і терміни-омоніми, етноспецифічна лексика та етнонаціональна варіативність термінів, іншомовні слова і терміни в німецьких науково-технічних текстах (англіцизми), різного роду власні імена і назви (фірм, установ та організацій) тощо.

Отже, серед жанрово-стилістичних труднощів перекладу німецьких науково-технічних текстів на українську мову варто назвати переклад метафоричних термінів, образної і необразної фразеології, кліше і розмовних лексичних елементів, що вживаються у наукових і технічних текстах з метою заохотити читача до прочитання того або іншого тексту, особливості вживання у письмових текстах пасивних конструкцій та дієприкметникових зворотів, жанрові особливості науково-технічних текстів (інструкцій, технічних умов, патентів тощо) та ін.

Причинами існування лексичних труднощів перекладу насамперед є розбіжності у світобаченні німецької та української мов (тобто розбіжності у членуванні дійсності за допомогою номінативних елементів), особливості багатозначності німецьких та українських слів, відсутність у мові перекладу відповідників нових термінів, особливості словотвору і термінотворення в німецькій та українських мовах та ін.

Серед причин, що зумовлюють існування жанрово-стилістичних проблем науково-технічного перекладу, варто назвати певні розбіжності у стилістичних і жанрових нормах подання інформації в нау-

ково-технічних текстах німецькою та українськими мовами, особливості вживання слів і сталих образних і необразних словосполучень та ін.

Головними шляхами вирішення зазначених проблем перекладу є, по-перше, належна ідентифікація таких проблем, по-друге, знання і вміння застосування адекватних способів і прийомів перекладу лексичних одиниць, словосполучень і фразеологічних одиниць, по-третє, прагматична адаптація тексту оригіналу під час перекладу і, по-четверте, формування сталих навичок подолання різного роду лексичних, термінологічних і стилістичних труднощів перекладу з урахуванням норм української мови та жанрових норм культури мови оригіналу.

4. Офіційно-діловий текст

Найважливішим документом кожної держави є її Конституція. Текстові Конституції притаманні елементи офіційно-ділового стилю (суспільно-політична лексика та фразеологія; однозначність викладу; чіткий поділ змісту за статтями; логічна послідовність порядку статей — від більш важливих на початку кожного розділу до менш важливих наприкінці його). На відміну від переважної більшості офіційно-ділових документів, для тексту Конституції властиві певні елементи урочистості.

Тексти офіційно-ділового стилю відзначаються багатократно повторюваною лексикою, пов'язаною з темою певного тексту; чіткою композицією, яку забезпечує поділ змісту на пункти; однозначністю елементів лексики та фразеології; відсутністю емоційно забарвлених висловлювань; широким уживанням інфінітивних конструкцій зі значенням заохочення до певних дій, а іноді й з наказовою семантикою.

5. Довідковий текст

Існує велике розмаїття довідкових текстів — від таблиці обміну валют у газеті до статті про філософію Канта в багатотомній енциклопедії. Різноманітні й засоби, що їх використовують автори довідкових творів: таблиці, діаграми, креслення, фотоматеріали тощо. Спільною ознакою довідкових текстів є переліки об'єктів, яким присвячено текст, а також порівняння їх між собою.

Запитання до лекції

1. Охарактеризуйте головні проблеми перекладу художнього тексту. 2. Роз'ясніть відмінності перекладу художнього публіцистичного тексту. 3. Розкрийте головні проблеми перекладу наукового і технічного текстів. 4. Основні лексико-термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми перекладу науково-технічного тексту. 5. Розкрийте головні відмінності перекладу офіційно-ділового та науково-технічного текстів.

РІЗНОСТИЛЬОВІ ТЕКСТИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ПЕРЕКЛАДУ СТУДЕНТАМИ

1. Прочитайте текст, визначте його стиль і перекладіть українською мовою.

Das tapfere Schneiderlein

Ein Schneiderlein schlug eines Morgens sieben Fliegen auf einen Streich mit seinem Lappen tot. "Sieben auf einen Streich", stickte er darum in seinen Gürtel und zog in die weite Welt hinaus. Zuletzt kam er in den Hof des Königspalastes. Dort legte er sich nieder und schlief ein. Der König aber las die Schrift auf dem Gürtel. "Das muss ein großer Kriegsheld sein", dachte er und nahm ihn in seine Dienste. Seine anderen Kriegsleute aber wollten den Schneider nicht haben. "So einer kann uns eines Tages leicht alle zusammen erschlagen", sprachen sie. Der König aber getraute sich nicht, den Schneider wieder fortzuschicken. Am Ende erschlug er wohl auch ihn und setzte sich auf seinen Thron. Darum schickte er den Schneider erst einmal in den Wald. Dort hausten zwei Riesen mit Mord und Raub und Brand. Keiner wagte sich ihnen zu nahen. Die sollte er erlegen. Dann wollte ihm der König seine Tochter zur Frau und sein halbes Reich geben.

"Wenn es weiter nichts ist", sprach das Schneiderlein und machte sich auf in den Wald. Dort fand er die beiden Riesen unter einem Baum. Sie schliefen. Da warf er erst dem einen und dann dem anderen einen Stein auf die Brust. Darüber gerieten die Riesen miteinander in Streit. Jeder dachte, der andere hätte ihn geworfen. Zum Schluß lagen sie beide tot unter dem Baum.

Aber nun tat dem König sein Versprechen leid. "In dem Wald lebt ein wildes Einhorn", sprach er, "es richtet großen Schaden an. Das musst du

mir erst noch einfangen.“ – “Das ist nichts gegen zwei Riesen”, sagte das Schneiderlein und begab sich mit einer Axt und einem Strock in den Wald. Das Einhorn sprang auch sogleich auf ihn los und wollte ihn aufspießen. Doch das Schneiderlein sprang hinter einen Baum, und das Tier rannte sich mit seinem Horn darin fest. Mit der Axt schlug ihm das Schneiderlein das Horn ab und brachte das Tier an seinem Strock vor den König.

Aber nun sollte er erst noch ein wildes Schwein fangen. Es hauste in demselben Wald und tat großen Schaden. “Das ist ein Kinderspiel”, sprach das Schneiderlein. Das wilde Schwein kam auch gleich hinter ihm hergestürzt. Aber das Schneiderlein sprang geschwind vor ihm her in eine Kapelle und oben wieder zum Fenster hinaus. Dann riegelte er die Tür von außen zu. Da war auch das wilde Schwein gefangen.

Nun musste der König sein Versprechen halten. Das Schneiderlein bekam die Königstochter zur Frau und die Hälfte des Reiches.

Bei der Nacht aber hörte die junge Königin ihren Mann oft im Traumreden. Darüber beklagte sie sich bei ihrem Vater. “Er ist nur ein Schneider gewesen”, sagte sie. “Ich habe es selber mir angehört”.

Da schickte der König seine Diener in der Nacht vor ihre Tür. Sie sollten ihn binden und in einem Schiff über das Meer bringen. Doch das Schneiderlein hatte Wind davon bekommen. Erst stellte es sich schlafend.

Dann schrie es auf einmal: “Ich habe sieben mit einem Schlag erlegt, zwei Riesen dazu, ein wildes Einhorn und einen wilden Eber gefangen.

Da sollte ich mich vor den Kerlen draußen vor der Tür fürchten?”

Da erschranken die Diener zu Tode und machten sich davon. Von da an wagte sich niemand mehr an das Schneiderlein, und es blieb König bis an sein Ende.

Paul Auerkes

2. Прочитайте текст, визначте його стиль і перекладіть українською мовою.

Der rettende Schrei

Nach Neujahr erlaubte es das Wetter endlich wieder, an der Nordküste zu jagen; unsere erste unterwasserpirsch sah uns bei Boca Tabia an der Nordwestspitze von Curacao¹, wo die Brandung eine große Grotte in die Uferfelsen genagt hat. Die Wellen waren an diesem Tag weniger hoch

als sonst, das Wasser außerordentlich klar, und darüber frohen Mutes, schwammen wir hinaus zum Abbruch, wo es ebenso viele Korallen und Zackenbarsche gab wie in Ronde Klipp.

Um zu vermeiden, daß sich der getroffene Fisch wieder in den Korallen verfang, banden wir die Harpunenspitze an ein längeres Seil und tauchten zu dritt gleichzeitig in die Tiefe. Im selben Moment, da Alfred einem Zackenbarsch die Harpune in den Leib jagte, rissen Jörg und ich mit starkem Ruck an der Leine, und so gelang es uns tatsächlich, den zappelnden Fisch aus dem Bereich der Korallen herauszubefördern.

Ahnungslos schwammen wir mit unserer Beute empor, da sah ich, wie Jörg erstarrete. Und er hatte auch allen Grund dazu: Drei Haie kamen aus verschiedenen Richtungen in haarsträubender Geschwindigkeit auf uns zugeschossen.

Wir sind später noch des öfteren in gleicher Weise von Haien attackiert worden und haben die Geschwindigkeit der Tiere im Angriff auf sechzig, achtzig und vielleicht hundert Stundenkilometer geschätzt. Was es aber bedeutet, von einem Hai in so unheimlichem Tempo angegriffen zu werden, läßt sich mit Worten auch nicht annähernd schildern; das muss man selbst erlebt haben. Der Hai erscheint im Blickfeld, und im nächsten Moment ist er schon da. Die Schläge seines wild peitschenden Schwanzes sind so schnell und stark, dass man sie nicht sehen, aber deutlich unter Wasser hören kann.

In diesem Augenblick größter Gefahr ist mir im Bruchteil einer Sekunde klargeworden, wie sinnlos es ist, ein Messer als Waffe gegen Haie bei sich zu tragen. Selbst wenn es möglich wäre, das Messer noch rechtzeitig aus der Scheide zu reißen: was sollte man schon mit dieser lächerlichen Waffe gegen eine so gewaltige Bestie ausrichten können? Nein, ein Messer ist vollkommen zwecklos – und wir haben es auch in der Folgezeit meist zu Hause gelassen.

Wenn der Hai attackiert, kommt er wie ein Blitz, vollendet im Vorbeischießen sein blutiges Handwerk und ist mit seiner Beute schon im nächsten Augenblick wieder verschwunden, gleichgültig, was man mit dem Messer anfängt.

Die Haie kamen also auf uns zugerast, für einen Augenblick waren wir keiner Bewegung mächtig, dann schrie einer von uns vor Schrecken ins Wasser. Keiner von uns konnte sich später erinnern, was es eigentlich war, doch einer stieß zum Glück mit einem schrillen Ton Luft ins Wasser aus, und dies hatte eine erstaunliche Wirkung. Wie von einer höheren Macht

zurückgepeitscht, riß es die drei Haie noch im letzten Augenblick vor uns herum, und sie jagten ebenso schnell davon, wie sie gekommen waren.

Einer der Haie, ein Bursche mit lichten Längsstreifen, schien sich nach dem ersten Schrecken seiner Angst zu schämen, denn kaum dreißig Meter von uns entfernt machte er wieder kehrt und setzte zu einem zweiten, noch wüthen deren Angriff an. Jetzt brüllten wir zu dritt im Chor. Und diesmal warf es ihn buchstäblich zur Seite, er raste davon, und wir haben ihn nicht mehr gesehen.

Atemlos, vollkommen erschöpft erreichten wir wieder die Oberfläche und wussten, dass wir unsere gesunden Glieder nur einem Zufall verdanken. Die gütige Vorsehung hatte uns im Augenblick großer Gefahr die einzige Waffe finden lassen, die man unter Wasser gegen einen attackierenden Hai hat:

Man muss ihn anschreien!

Hans Hass

¹ Insel der niederländischen Antillen.

3. Прочитайте текст, визначте його стиль і перекладіть українською мовою.

B2fair Kooperationsbörse – Hannover Messe 16. – 20. April 2007

Kooperationsbörse "b2fair" auf der HANNOVER MESSE 2007 klimaneutral durchgeführt. Die Kooperationsbörse "b2fair" auf der Hannover Messe wurde erstmals klimaneutral gestellt. Das gemeinsam von Handwerk International, "Invest in Germany – Land of Ideas", Climate Partner und der Handelskammer Luxemburg getragene Projekt gleicht durch Investitionen in anerkannte, zertifizierte und zusätzliche Klimaschutzprojekte aus, was etwa durch die Anreise der Teilnehmer oder den Druck von Informationsmaterial an Kohlendioxid ausstoß verursacht wird. Über 250 kleine und mittlere Unternehmen aus 33 Ländern haben an der Kooperationsbörse "b2fair" teilgenommen. Der Ausgleich der entstandenen CO2 Emissionen gelang durch den Ankauf und die Stilllegung hochwertiger Emissionsminderungszertifikate.

Das "Matchmaking-Forum" bot zudem die Möglichkeit, viele Unternehmen für den freiwilligen Klimaschutz zu begeistern. Umgesetzt wird das Konzept in Zusammenarbeit mit ClimatePartner, dem Spezialisten für die Entwicklung von Geschäftsmodellen im freiwilligen Klimaschutz.

In diesem Jahr organisierte das Netzwerk der Euro Info Centren (EIC) gemeinsam mit der Deutschen Messe AG die b2fair” Kooperationsbörse als Teil der HANNOVER MESSE 2007. Für fünf Messtage bot “b2fair” für über 250 kleinere und mittelständische Unternehmen (KMU) aus 33 Ländern die ideale Plattform, neue Partner, Kunden und Lieferanten zu gewinnen.

Um die bei der An- und Abreise der Teilnehmer mit Auto, Bahn oder Flugzeug entstandenen CO₂-Emissionen präzise bestimmen zu können, wurden die Besucher bei der Anmeldung befragt, mit welchem Verkehrsmittel und von welchem Ort aus sie angereist waren. Aber auch Emissionen, die beispielsweise bei der Erstellung von Infomaterial oder Broschüren entstanden, fließen in die Berechnung durch ClimatePartner ein. Zusammen mit dem gesamten Energieverbrauch ergab sich damit ein genaues Bild der CO₂-Emissionen, die durch die “b2fair”-Veranstaltung verursacht wurden. Geschätzte Emissionen von rund 600 Tonnen mussten ausgeglichen werden. Auf Wunsch erhielten die Teilnehmer ein persönliches Zertifikat, dass sowohl ihr Besuch als auch die Veranstaltung insgesamt “klimaneutral” gewesen war. Für Transparenz sorgt eine Kurzstudie, die im Anschluss an die Veranstaltung veröffentlicht wird. Ausgeglichen werden die CO₂-Emissionen im Fall von “b2fair” durch Emissionsminderungszertifikate aus einem Windkraft-Projekt im Chitradurga District in Karnataka in Indien. Diese Anlage ist beispielgebend und ersetzt klimaschädliche Anlagen für die Energieerzeugung.

Das Prinzip der “Klimaneutralität ist denkbar einfach: Treibhausgase haben eine globale Schädigungswirkung. Es ist daher unwichtig, wo Emissionen entstehen beziehungsweise vermieden werden. Somit können unvermeidbare Emissionen von Treibhausgasen, beispielsweise durch Flugreisen, mit zusätzlichen Klimaschutzmaßnahmen wie dem Betrieb einer Biomasseanlage, ausgeglichen werden. ClimatePartner nutzt dabei das Instrumentarium von Kyoto, mit dem es erstmals möglich wurde, Produkte oder Dienstleistungen klimaneutral anzubieten. Das Kyoto-Protokoll sieht die effiziente Minderung des weltweiten CO₂-Ausstoßes vor.

www.land-der-ideen.de

4. Прочитайте текст, визначте його стиль і перекладіть українською мовою.

Übergewichtig und Diabetes

Ein ganz anderes Laborprogramm veranlasste die Ärztin bei einem älteren, leicht übergewichtigen Mann. Er kam ohne Frühstück (nüchtern) in die Praxis, um einen Gesundheits-Check machen zu lassen. Bei der Blutuntersuchung fiel auf, dass der Blutzuckerwert erhöht war (170 mg/dl) und zudem Glukose, also Zucker, im Urin nachgewiesen wurde.

Um diese Befunde zu überprüfen, wurde auch das sogenannte “Blutzuckergedächtnis” in Form des Zuckerhämoglobinwerts HbA_{1c} gemessen. So findet man die durchschnittlichen Blutzuckerwerte der letzten sechs bis zwölf Wochen heraus. Der HbA_{1c} lag mit 8 Prozent deutlich über den Richtwerten von 4,5 bis 6,2 Prozent. Auch bei dieser Kontrolle fand sich mit 160 mg/dl ein erhöhter Nüchternblutzuckergehalt, im Urin war wieder Glukose nachweisbar. Die Blutfette lagen bei dem 60-Jährigen im Normbereich. Beim nächsten Termin klärte die Ärztin den Patienten über den neu diagnostizierten Diabetes auf. Zur Behandlung wurde ein spezielles Ernährungsprogramm für Diabetiker empfohlen.

Häufig kommen auch Patienten zur Untersuchung, weil sie sich “irgendwie nicht richtig gesund” fühlen. So auch ein 40 Jahre alter, leicht übergewichtiger Mann. Bei den Routine-Bluttests fiel ein erhöhter Cholesterinspiegel auf. Die Spezialtests zeigten eine

Fettstoffwechselstörung auf:

- Das Gesamt-Cholesterin betrug 220 mg/dl (Sollbereich unter 200);
- der LDL-Anteil (“schlechtes Cholesterin”) war mit 134 mg/dl leicht erhöht,
- der HDL-Anteil (“gutes Cholesterin”) lag unter 40 mg/dl, war also etwas zu niedrig und
- die Triglyzeride, eine weitere Gruppe von Blutfetten, lagen mit 250 mg/dl weit über dem Normbereich von 70 bis 200 mg/dl.

Ein erhöhter Cholesterinspiegel lässt sich aufschlüsseln in die “schlechte” LDL-Portion und die “gute” HDL-Portion. LDL ist ein Transporteiweiß und befördert Cholesterin von der Leber zu den Körperzellen. Bei erhöhtem LDL-Spiegel kommt es leicht zu Ablagerungen an den Wänden von Blutgefäßen, was zur Gefäßverkalkung, zur Arteriosklerose, führen kann. Ein hoher HDL-Spiegel dagegen ist mit einem verminderten Arteriosklerose-Risiko verbunden. Im Einzelfall ist zu klären, welche weiteren Gefährdungen für Gefäßverkalkungen

vorliegen, wie etwa Rauchen, Übergewicht oder Bluthochdruck. Dann folgt eine maßgeschneiderte Therapie. So bekam der 40-jährige Patient, der sich nicht gesund fühlte, Tipps zur gesunden Lebensführung und einen Ernährungsplan. Mit fettarmer Ernährung konnte er binnen einiger Monate seine Blutfettwerte normalisieren.

Dr. Lisa Noide ist Ärztin und Journalistin für Wissenschaft und Medizin.

Medical Tribune / Gesundheit & Medizin / Mai, 2007

5. Прочитайте текст, визначте його стиль і перекладіть українською мовою.

Fünftehnter Titel der Gerichtssprache

§ 184. Die Gerichtssprache ist deutsch.

§ 185. [Dolmetscher] (1) Wird unter Beteiligung von Personen verhandelt, die der deutschen Sprache nicht mächtig sind, so ist ein Dolmetscher zuzuziehen. Ein Nebenprotokoll in der fremden Sprache wird nicht geführt; jedoch sollen Aussagen und Erklärungen in fremder Sprache, wenn und soweit der Richter dies mit Rücksicht auf die Wichtigkeit der Sache für erforderlich erachtet, auch in der fremden Sprache in das Protokoll oder in eine Anlage niedergeschrieben werden. In den dazu geeigneten Fällen soll dem Protokoll eine durch den Dolmetscher zu beglaubigende Übersetzung beigelegt werden.

(2) Die Zuziehung eines Dolmetschers kann unterbleiben, wenn die beteiligten Personen sämtlich der fremden Sprache mächtig sind.

§ 186. [Taube, Stumme] Zur Verhandlung mit tauben oder stummen Personen ist, sofern nicht eine schriftliche Verständigung erfolgt, eine Person als Dolmetscher zuzuziehen, mit deren Hilfe die Verständigung in anderer Weise erfolgen kann.

§ 187. [Gestattung des Vortrags] (1) Ob einer Partei, die taub ist, bei der mündlichen Verhandlung der Vortrag zu gestatten sei, bleibt dem Ermessen des Gerichts überlassen.

(2) Dasselbe gilt in Anwaltsprozessen von einer Partei, die der deutschen Sprache nicht mächtig ist.

§ 188. [Eide Fremdsprachiger] Personen, die der deutschen Sprache nicht mächtig sind, leisten Eide in der ihnen geläufigen Sprache.

§ 189. [Dolmetschereid] (1) Der Dolmetscher hat einen Eid dahin zu leisten, daß er treu und gewissenhaft übertragen werde.

Gibt der Dolmetscher an, daß er aus Glaubens- oder Gewissensgründen keinen Eid leisten wolle, so hat er eine Bekräftigung abzugeben.

Diese Bekräftigung steht dem Eid gleich; hierauf ist der Dolmetscher hinzuweisen.

(2) Ist der Dolmetscher für Übertragungen der betreffenden Art im allgemeinen beeidigt, so genügt die Berufung auf den geleisteten Eid.

§ 190. [Urkundsbeamter als Dolmetscher] Der Dienst des Dolmetschers kann von dem Urkundsbeamten der Geschäftsstelle wahrgenommen werden. Einer besonderen Beeidigung bedarf es nicht.

§ 191. [Ausschließung und Ablehnung] Auf den Dolmetscher sind die Vorschriften über Ausschließung und Ablehnung der Sachverständigen entsprechend anzuwenden. Es entscheidet das Gericht oder der Richter, von dem Der Dolmetscher zugezogen ist.

Auszug aus dem Gerichtsverfassungsgesetz

In der Fassung vom 9. Mai 1975

Zuletzt geändert durch Ges. Vom 17.12. 1990 (BGBl. I S. 2847)

6. Прочитайте текст, визначте його стиль і перекладіть українською мовою.

Revolution aus Geist und Liebe

Hölderlins “Hyperion”
durchgehend kommentiert
Gebundene Ausgabe
ISBN 978-954-449-311-0
597 Seiten, 22.00 Euro

Der Autor liefert die tete durchgehend textnah kommentierende Interpretation zu diesem Meisterwerk Friedrich Hölderlins. Der vollständige Text erscheint in historisch-kritischer Version fortlaufend zum Kommentar. Einige philosophische Interpretationshypothesen zur literarischen Einordnung des Werkes werden auf Grundlage von Heinrichs unikaler Gattungstheorie vorangeschickt. Die Interpretation erkennt dem gleichermaßen philosophischen wie lyrischen wie dramatischen Briefepos einen einzigartigen literarischen Rang als aktuelle Botschaft zu: Die heute anstehende politische Erneuerung muss fundiert sein in einer “Revolution der Gesinnungen und Vorstellungsarten” (Hölderlin).

Heinrichs interpretiert mit dem Titel “Revolution aus Geist und Liebe” zugleich den Titel seines früher erschienenen sozialphilosophischen Werkes “Revolution der Demokratie” im Sinne Hölderlins. Durchgreifende Erneuerung ist notwendig, aber nur von den geistigen Grundlagen her möglich. Diese Hyperion-Analyse erscheint zum 200-Jahr-“Jubiläum” der

Einlieferung des Dichters in den Tübinger Turm am 3. Mai 1807, worin er ganze 36 Jahre, die zweite Hälfte seines Lebens, zugebracht hat.

Ein solches Gedenken sind die Deutschen ihrem "vaterländischen" Dichter schuldig. Ist dieser doch nicht zuletzt an ihren Zuständen zu Grunde gegangen. Tragisch, aber frühvollendet.

Annotation "Denken hat einen neuen Namen zu dem Buch von Johannes Heinrichs

Professor für Philosophie und Sozialökologie

STENO Verlag / Ingolstadt

7. Прочитайте текст, визначте його стиль і перекладіть українською мовою.

Die Brüder Joseph und Jacques Montgolfier

Die Brüder Joseph und Jacques Montgolfier besaßen in Annonay eine Papierfabrik. Neben ihrer Arbeit in der Fabrik widmeten sie sich mit Leidenschaft physikalischen Studien. Von ihrem Hause aus konnten sie die ganze Kette der Hochalpen übersehen. "Das Schauspiel des Entstehens und Aufsteigens der Wolken, welches sich täglich an den Flanken der Alpen ihren Augen darbot", so heißt es in einer alten Biographie, "brachte sie schließlich auf den Gedanken, mit einer Art künstlicher Wolke, die sie in einem weiten Umschlag aus Papier einfangen wollten, bis zu jener Gegend aufsteigen zu können, in welcher Stürme und Donnerwetter ihren Ursprung haben. Sie versuchten zunächst, in solche künstlichen Wolken mit Hilfe von Stroh- und Holzfeuern herzustellen und diese Rauchwolken in Papierhüllen einzufangen. Ihre Experimente blieben jedoch erfolglos. Erst an einem Novemberabend im Jahr 1782 hatte Joseph Montgolfier, der sich auf einer Geschäftsreise in Avignon befand, den richtigen Einfall. Er saß vor einem offenen Kaminfeuer und grübelte, während er dem aufsteigenden Rauch zusah, über sein Lieblingsproblem nach. Plötzlich sprang er auf, ließ sich Taft bringen und baute einen viereckigen Kasten. Diesen hielt er über das offen brennende Feuer und füllte ihn auf diese Weise mit Rauch, aber zugleich auch mit heißer Luft, die infolge ihrer hohen Temperatur leichter als die umgebende Luft ist und deshalb nach oben drängt. Zu seiner eigenen und seiner Zimmerwirtin größten Überraschung erhob sich der Kasten aus Taft rasch zur Zimmerdecke empor und blieb dort lange Zeit schweben." Begeistert von seiner Entdeckung machte sich Joseph Montgolfier gleich nach seiner Rückkehr zusammen mit seinem Bruder Jacques an die Arbeit. Sie entwickelten die Form des

runden Ballons aus Leinwand, der mit Papier gefüttert wird. Sie stellten weiterhin fest, dass ein Feuer, gemischt aus Stroh und Schafwolle, die größte Hitze entwickelt. Als ihnen mehrere Aufstiegsversuche geglückt waren, luden sie im Juli 1783 zu einem ersten öffentlichen Ballonaufstieg ein. Am festgesetzten Tag strömte eine unermeßliche Volksmenge auf dem Marktplatz zusammen. Der Anblick, der sich bot, war seltsam. Über einem Holzgestell, das einen Haufen Stroh und Wolle in der Mitte enthielt, hing, mit seiner offenen Mündung nach unten, unförmig, schlaff und faltenreich ein etwa zehn Meter hoher Sack aus Leinwand, dessen verschiedene Teile durch Knöpfe und Knopflöcher aneinander befestigt waren. Acht Seile liefen nach den Seiten hin aus, und jedes Seil wurde von einem Arbeiter der Montgolfierschen Papierfabrik festgehalten. Endlich wurde das Feuer angezündet, und die bis dahin unförmige Masse verwandelte sich rasch in eine von heißer Luft prall gefüllte Kugel. Auf ein Zeichen hin ließen die Männer die Seile los, und der Ballon schoß empor. Binnen 10 Minuten erreichte er eine Höhe von 700 Meter. Die wunderbare Erscheinung schwebte eine Viertelstunde in der Luft und senkte sich dann langsam und sanft auf die benachbarten Weinberge herab. Die Akademie der Wissenschaften in Paris lud, als die Nachricht von dem geglückten Unternehmen eintraf, Jacques Montgolfier sofort in die Hauptstadt ein, um dort einen zweiten Ballonaufstieg auf Kosten des Instituts durchzuführen.

Jacques Montgolfier [...] baute nun eilig einen neuen Ballon, der am 19. September – wieder mit Hilfe von Rauch und Feuer – in Anwesenheit der ganzen königlichen Familie vom Schloßhof in Versailles aus aufstieg. Eine Sensation war angekündigt worden: Tiere sollten als erste Ballonpassagiere den Flug mitmachen – ein Schaf, ein Hahn und eine Ente. Der Ballon erhob sich unter dem Jubel der Zuschauer in die Luft und nahm den Käfig mit sich empor. Allerdings sank er, da ihn ein heftiger Windstoß zerriß, schon nach 10 Minuten wieder in einem Gehölz nieder. Die Tiere hatten – mit Ausnahme des Hahns, der von dem Schaf getreten worden war – die Luftreise heil überstanden. Der Mensch, hieß es nun überall, dürfe nicht länger hinter den Tieren zurückstehen.

Unter den Leuten, die den Ballon als erste erreichten, um festzustellen, wie die Tiere die Fahrt überstanden hätten, war auch der 27 jährige Pilâtre de Rozier. Zusammen mit Jacques Montgolfier baute er nun – hingerissen von der Erfindung und ihren zukünftigen Möglichkeiten – in Paris einen Ballon von 21 Meter Höhe und 14 Meter Durchmesser, der imstande sein sollte, zwei Menschen emporzutragen. Das ganze Luftfahrzeug wurde

prächtig bemalt. Unten hing, mit Seilen an der Ballonkugel befestigt, ein geflochtener Korb, der die Passagiere aufnehmen sollte. Im Korb unter der Öffnung des Ballons befand sich eine Kohlenpfanne, damit man während der ganzen Fahrt mit Stroh nachheizen könne. Aber König Ludwig XVI. verbot den Aufstieg, weil er für das Leben der Luftreisenden fürchtete. Schließlich aber erklärte er sich einverstanden, daß ohnehin schon zum Tod verurteilte Verbrecher – gleichsam als Versuchskaninchen – die erste Fahrt unternehmen dürften. “Wie, gemeine Verbrecher sollen den Ruhm einer ersten Luftfahrt genießen?” rief Pilâtre de Rozier entsetzt aus. “Nein, das darf nimmermehr geschehen!” Endlich erhielt er die Erlaubnis zur Auffahrt, und am 21. September 1783 stieg er zusammen mit dem Marquis d’Arlandes in die Gondel. Nachdem ein Kanonenschuß das Startzeichen gegeben hatte, schwebte der Ballon in majestätischer Langsamkeit empor. Begeisterung brach unter der Menge aus. Die rings um die Einfassung aufgestellten Soldaten präsentierten das Gewehr, die Offiziere senkten salutierend den Degen, und unter dem Gejauchze und Händeklatschen der Zuschauer setzte der Ballon seinen Aufstieg fort. In 100 Meter Höhe angekommen, schwenkten die Reisenden ihre Hüte zur Begrüßung der tief unter ihnen wimmelnden Menge. Frauen fielen in Ohnmacht, Männer umarmten einander lachend und weinend. “So ist denn endlich der Mensch Herr über ein neues Element geworden, so hat er endlich auch von dem unermeßlichen Gebiet der Luft Besitz ergriffen”, rief einer der Zuschauer aus. Nach 25 Minuten Fahrt hörte Pilâtre de Rozier auf, das Feuer zu schüren, und ließ den Ballon langsam wieder zur Erde niedersinken. Montgolfier, der Erfinder, war der Held des Tages. Jubelnd und ergriffen führte das Volk die Luftfahrer im Triumph nach Paris zurück. Die Zeitungen verkündeten ihren Ruhm durch alle Welt.

Hansjörg Schmitthenner

8. Прочитайте текст, визначте його стиль і перекладіть українською мовою.

Stellenausschreibung

Die Botschaft der Bundesrepublik Deutschland sucht zu Mitte Oktober 2007 zur Überbrückung einer vorübergehenden Vakanz bis zum 31.01.2009 eine Bürosachbearbeiterin / einen Bürosachbearbeiter im Wirtschaftsreferat

Wir bieten

- einen interessanten Arbeitsplatz

- in einem Team mit ukrainischen und deutschen Kolleginnen und Kollegen
- in angenehmer Arbeitsatmosphäre **und**
- mit zuverlässiger Bezahlung.

Ihre Arbeitszeit ist täglich von 8.00 bis 17.15 Uhr (freitags bis 15.30 Uhr). Darüber hinaus erwarten wir ein hohes Maß an Flexibilität.

Wir haben keine Präferenzen, was das Geschlecht oder Alter unserer neuen Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter angeht.

Die Tätigkeit umfasst folgende Aufgaben:

- Unterstützung der Referenten und Sachbearbeiter im Wirtschaftsreferat der Botschaft
- selbstständige Recherchen und Analysen **zu** wirtschaftlichen Sachverhalten
- Kontaktpflege zu Wirtschaftsorganisationen
- Bearbeitung von Anfragen
- Berichtsentwürfe und Vermerke in deutscher Sprache
- Briefentwürfe und Korrespondenz in deutscher, englischer, ukrainischer und russischer Sprache
- gelegentliche Übersetzungs- und Sprachmittlertätigkeiten
- Vorbereitung und Durchführung von Delegationsbesuchen
- Begleitung der Referenten und Sachbearbeiter bei Terminen
- Betreuung von Besuchern

Die monatliche Bruttovergütung beträgt UAH 5.500.

Bewerberinnen bzw. Bewerber sollten über folgende Qualifikationen und Fähigkeiten verfügen:

- abgeschlossenes Wirtschaftsstudium
- möglichst mehrjährige berufliche Erfahrung im Wirtschaftsbereich
- möglichst mehrmonatiger Aufenthalt in Deutschland
- sehr gute Deutschkenntnisse in Wort und Schrift
- gute Englischkenntnisse in Wort und Schrift
- sehr gute Ukrainisch- und Russischkenntnisse in Wort und Schrift
- Fähigkeit zur Teamarbeit
- analytische Kompetenz
- sehr gute Kenntnisse der wirtschaftlichen Situation der Ukraine
- ouveräner Umgang mit Arbeitsplatz-PC und Internet

Bitte richten Sie Ihre Bewerbung mit folgenden Unterlagen:

- aussagekräftiges Bewerbungsschreiben

- Lebenslauf mit genauer Anschrift (auch E-Mail-Adresse) und Telefon sowie Lichtbild
- Zeugnisse
- Empfehlungsschreiben (soweit vorhanden)

9. Прочитайте текст, визначте його стиль і перекладіть українською мовою.

Putin rechnet mit Kontinuität bei den deutsch-russischen Beziehungen

WIESBADEN: Bundeskanzlerin Angela Merkel hat bei ihrem Treffen mit Russlands Präsident Wladimir Putin in Wiesbaden für eine enge Zusammenarbeit der beiden Länder geworben. Große globale Probleme, sowie international drängende Konflikte könnten nur gemeinsam bewältigt werden, sagte Merkel beim so genannten Petersburger Dialog, an dem sie gemeinsam mit Putin teilnahm. Putin sicherte seinerseits Kontinuität in der russischen Politik auch für die Zeit nach den Wahlen zu. Obwohl er selbst nicht mehr Präsident sein werde, sei er überzeugt, dass die neue Macht in Russland die Kontinuität in der Zusammenarbeit mit Deutschland, Europa und der Welt aufrechterhalten werde. Weitere Themen bei den Regierungskonsultationen waren das geplante US-Raketenabwehrsystem in Osteuropa, die Situation im Kosovo und der Atomstreit im Iran.

EU-Außenminister beraten Reformvertrag

LUXEMBURG: Die 27 Außenminister der Europäischen Union beraten über letzte Weichenstellungen im neuen EU-Reformvertrag. Dieser soll beim Gipfeltreffen der Staats- und Regierungschefs am Donnerstag in Lissabon abgesegnet und im Dezember offiziell verabschiedet werden. Offen ist noch die Forderung Polens zu einer bereits bestehenden Klausel, mit der eine unterlegene Minderheit von Staaten Nachverhandlungen durchsetzen kann. Die Regierung in Warschau hätte dies gern rechtsverbindlich festgeschrieben. Ein weiteres wichtiges Thema des Außenministerrates ist die Entsendung von EU-Friedenstruppen in den Tschad und die Zentralafrikanische Republik.

Das Wetter in Deutschland: freundlich

DAS WETTER IN DEUTSCHLAND: Nach rascher Nebelauflösung ist es vielerorts freundlich. Am Nachmittag vom Westen her mehr

Wolken. Tagestemperaturen zwischen 12 und 20 Grad Celsius. Am Morgen meldeten bei überwiegend wolkenlosem Himmel: Hamburg und Köln/Bonn: 8 Grad; Berlin und München: 5 Grad; Dresden: 6 Grad und Frankfurt am Main: 4 Grad.

www.dw.de

2. Порівняйте всі перекладені тексти і визначте їх відмінні та схожі риси з погляду синтагматичних і парадигматичних взаємовідношень німецької та української мов.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Виноградов В.* Избранные труды: Лексикология и лексикография. — М., 1977. — 310 с.
2. *Денисенко С., Кияк Т., Козловський В.* Дискурс іноземної мовної комунікації. — Львів, 2002. — 495 с.
3. *Зорівчак Р.* Реалія і переклад. — Львів, 1989. — 216 с.
4. *Карабан В.* Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. 1. Граматичні труднощі // Посібник-довідник. — Вінниця, 2001. — 299 с.
5. *Карабан В., Борисова О.* Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі (Вибрані граматичні та лексичні проблеми перекладу з української мови на англійську): Навч. посіб. — Вінниця, 2003. — 208 с.
6. *Кияк Т.* Теорія та практика перекладу. — К., 2006. — 592 с.
7. *Копанев П., Беер Ф.* Теория и практика письменного перевода. — Минск, 1986. — 336 с.
8. *Коптілов В.* Першотвір і переклад. — К., 1972. — 215 с.
9. *Коптілов В.* Теорія і практика перекладу. — К., 1986. — 174 с.
10. *Корунець І.* Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). — Вінниця, 2003. — 448 с.
11. *Латышев Л. К.* Перевод: проблемы теории, практики и методики преподавания. — М., 1988. — 217 с.
12. *Ребрій О.* Перекладацький скоропис. — Вінниця, 2002. — 112 с.
13. *Рецкер Я.* Теорія перекладу і перекладеска практика. Почерки лінгвістической теорії перекладу. — М., 1974. — 216 с.

Додаткова

14. Семенец О. Е., Панасьев А. Н. История перевода. — К., 1991. — 380 с.
15. Уфимцева А. Лексическое значение. Принципы семасиологического описания лексики. — М., 1986. — 239 с.
16. Федоров А. Теория и практика перевода немецкой научной и технической литературы на русский язык. — М., 1947. — 139 с.
17. Чердниченко О. І. Про мову та переклад. — К., 2007. — 247 с.
18. Чернов Г. Теория и практика синхронного перевода. — Москва, 1978. — 234 с.
19. Шерба Л. Языковая система и речевая действительность. — М., 1976. — 298 с.
20. Döring S. Kulturspezifika im Film: Probleme ihrer Translation. — Berlin, 2006. — 155 s.
21. Höning H.-G. Konstruktives Übersetzen. — Tübingen, 1995. — 195 s.
22. Kautz U. Handbuchidaktik des Übersetzens und des Dolmetschens. — München, 2002. — 643 s.
23. Reiß K., Vermeer H. Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie. — Tübingen, 1991. — 248 s.
24. Slapp A.-M. Community Interpreting in Deutschland. — München, 2004. — 139 s.
25. Wolf F. Technik des Übersetzens. — Ismaning, 2003. — 146 s.

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Теоретичний курс з дисципліни “Теорія та практика перекладу з першої іноземної мови галузевого спрямування (німецька мова)”	4
Різностильові тексти для самостійного перекладу студентами	47
Список літератури	60

Відповідальний за випуск
Редактор
Комп'ютерне верстання

А. Д. Вегеренко
М. В. Дроздецька
О. А. Залужна

МАУП

Зам. № ВКЦ-3567

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)

03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП